

Moszkvai tudósítónk jelenti Kelet-Európa legmodernebb zsidó múzeumából (6. oldal)

Heisler: Egyedül nem megy Céлом, hogy a „sípucca” ne fogalom, hanem a kerület egy hangulatos kis utcácskája legyen

Volt már ilyen elnöke a Mazsihisznek? Mert miután a Közgyűlés megválasztott elnöknek, meg sem köszöntem a bizalmat.

Nem ragadtam magamhoz a mikrofont, nem mondtam, hogy köszönöm mindenkinek, aki rám szavazott, hogy köszönöm azoknak is, akik nem rám szavaztak, hogy milyen szép a demokrácia, különösen szép a győztes ablakából, hogy mindenkinek az elnöke szeretnék lenni, hogy mindenkivel együtt szeretnék dolgozni, hogy közösen kell megoldanunk a feladatainkat, hogy milyen fontos a vidék zsidósága, hogy az öregek, hogy a fiatalok, hogy az oktatás meg a szociális háló, hogy az óvodától az egyetemig, hogy milyen fontos számomra a zsinagóga-központosság.

Nem mondtam el, hogy a rab-bikarra szeretnék támaszkodni, hogy nyugalmat, békét kell teremtenünk, hogy meg kell állnunk a lejtőn, hogy elkezdődhesse a szorgos munka, amiben mindenkire számítok, meg hogy igazi demok-rata vagyok.

A bizalommal élni és nem visszaélni szeretnék

Nem mondtam el azt sem, hogy nincs küldetésstudatom, de van közösség iránt érzett felelősségem, hogy a sok támogató szavazat erőt és legitimitást ad... nem, ilyen még nem volt, hogy a győztes jelölt ne szólalt volna meg. Minden választást követően a megválasztott régi-új elnök elmondta mindig saját sé-máit. Ki röviden, ki hosszan, ki pa-tetikusán, ki pragmatikusán.

A délután megkezdett, s a késő estebe nyúló maratoni választási közgyűlés viszont nagyon elhúzódott. Nem emlékszem olyan korá-bi esetre, hogy este tíz után éhségtől szédülő küldöttek keres-gélték volna a kínálóasztalokon a maradék szendvicseket.

Különleges helyzetek különleges reakciókat kívánnak

Frissen megválasztott elnökként fáradtan, de komoly ambíciókkal, éhesen, de tele közlési vágygal, né-ma maradtam. Az elgyötört kül-döttek látványa visszafogottságra sarkallt. Csendben kellett marad-nom.

Pedig lett volna mit mondani, his-szen sok dologban kell a jövőben változtatnunk. Nem vagyok naiv, pontosan tudom, a Mazsihisz ebből a szempontból olyan, mint egy csatahajó. Könnyebb elsűly-lyeszteni, mint elfordítani. Aki azt hiszi, erre egyedül is képes, hatal-masat téved. Ebben egyedül min-denki elbukik. Az elnöknek, a vezetőségnek, a rabbiknak, a köz-gyűlés tagjainak és a menedzs-mentnek együtt, egymásra támasz-kodva kell dolgozni jövőnkért.

De a felelősség is közös!

Egy dologban azonban már most mindenki biztos lehet: elnök-ként azért is küzdeni fogok, hogy ne legyen sehol még csak kicsi csalás, kicsi korrupció sem! Sem ki-csiben, sem nagyban, sem vidéken, sem a Síp utcában – régi vágyam, hogy a „sípucca” megszűnjön fogalom lenni, s kizárólag Erzsébetváros egy szűk, hangulatos utcácská-ját jelölje.

Kései kárpótlás: Scheiber Sándor a Magyar Tudományos Akadémián

Az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem a Magyar Tudományos Akadémián tartotta a Scheiber Centenárium Év akadémiai felolvasó ülést.

Schöner Alfréd

Az oktatási intézmény főrabbi re-ktora köszöntötte a megjelenteket, köztük néhai Scheiber Sándor család-ját, az előadókat, a társegyetemek prominenseit, a BZSH és a Mazsihisz megjelent tisztségviselőit, az egyete-men oktatókat, hallgatókat, vala-mennyi érdeklődőt.

Gondolataiból a teljesség igénye nélkül idézünk: Scheiber Sándor főrabbi az Országos Rabbiképző In-tézet igazgató professzora, a nyelv-tudományok doktora, a debreceni Re-

formátus Teológiai Akadémia dísz-doktora, a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem és a Szegedi Jó-zsef Attila Tudományegyetem címze-tes egyetemi tanára, több nemzetkő-zileg magasán értékelt díj tulajdono-sa, rabbi, pedagógus és kutató volt.

Ugyanakkor a Cincinnati Hebrew Union College, a New York-i Jewish Theological Seminary, valamint több más egyetem és főiskola díszdoktora, a Jeruzsálemi Héber Egyetem címze-tes egyetemi tanára. Számos tudományterületet mondhatott magáénak, mint a homiletika, a hebraisztika, a judaisztika, az orientalisztika, a nyelvészet, a klasszika-filológia, az iro-dalomtörténet és -tudomány, a bibli-ográfia és a néprajztudomány, a tárgy- és könyvtörténet, a történelem, a művészettörténet-művelődés-törté-net, a régészet stb. (Csak a Magyar Tudományos Akadémia nem fogadta be – a szerk.)

(Folytatás a 3. oldalon)

Széthúzás helyett össze-tartást, gyűlölködés helyett szeretetet, tudatlanság helyett tudást szeretnék

Építsünk együtt olyan Mazsi-hiszt, ahol zsidó társaim a saját maguk által formált, autonóm és jól működő intézményeink révén képesek megélni zsidó öntudatu-kat, zsidó közösségi életüket, és igen, a zsidó szolidaritás élményét.

Olyan szervezetre van szükségünk, amelyik igazi felelősséggel dolgozik a hazai zsidóságért, amelyik képes elhárítani az ernyő-szervezet teljesítményét gyengítő működési zavarokat.

Kezdjük meg a közös munkát!

A Barankovics Izraelita Műhely köszönti Heisler Andrást

A Műhely – amely a KDNP kere-tén belül működik, és a zsidó–ke-resztény kapcsolatok ápolásán dolgozik, vallva, hogy több olyan van, ami összekapcsol, mint ami elválaszt, s ennek jegyében közös zárandoklatot is szervezett a Szentföldre, amelyen a rabbisá-got Markovics Zsolt szegedi főrabbi képviselte – köszöntötte a Mazsihisz új elnökét, Isten áldá-sát kérve munkálkodására.

Megkezdte munkáját a Mazsihisz új vezetősége

Az új vezetőség (Heisler András, Zoltai Gusztáv, Feldmájer Péter, Tordai Péter, Lednitzky András, Grósz Andor, Somlai Tamás, Várnai György, Domán István, Frölich Ró-bert, Deblinger Eduárd, Horovitz Ta-más, Huszár András) a június 27-i választást követő egy héten belül tar-totta meg rendkívüli alakuló ülését. A Mazsihisz elnöke a grémium előtt álló szerteágazó és bonyolult felada-tok azonnali indítási igényével ma-gyarázta az ülés sürgős összehívását.

A megbeszéléseken Heisler András elnök részletesen elemezte a Mazsihisz jelenlegi közéleti helyzete-t, és felvázolta a jövőre vonatkozó elképzeléseit. A tagság rendkívüli aktivitással reagált a felvetett kérdé-sekre, és a vezetők mintegy másfél óras beszélgetése a jövőről szóló va-lódi párbeszédnek bizonyult.

A Mazsihisz vezetősége határo-zatban döntött arról, hogy a Szövet-ségnél haladéktalanul el kell indítani

a gazdálkodás folyamatainak külső auditor által történő átvizsgálását. Ezzel kapcsolatban megbízta a szer-vezet elnökét és alelnökeit azzal, hogy a soron következő ülésre mini-málisan három vállalkozói ajánlatot tárjanak a vezetőség tagjai elé. A ha-tározat értelmében a kiválasztás so-rán a végső döntést a Mazsihisz vezetősége fogja meghozni.

Szintén határozatban döntöttek az alapszabály-korszerűsítéssel kap-csolatos munka haladéktalan meg-kezdéséről. A döntés értelmében az újjászervezett Alapszabály Bizottság szakmai irányítását Feldmájer Péter alelnök fogja össze. Tordai Péter alelnök a BZSH elnökeként jelezte, hogy a munkába szeretné a BZSH új alapszabályának készí-tőit is bevonni – amitől a veze-tőség nem zárkozott el.

Az ülést az elnök a közös munka szükségességének és felelősségének hangsúlyozásával zárta.

Az EMIH gratulál

Az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség gratulációját feje-zi ki a Mazsihisznek a sikeres el-nökválasztás lezajlásához, és egy-ben jókívánságait fejezi ki Heisler Andrásnak, a többségi szavazattal megválasztott új elnöknek.

A talmudi bölcsék tanítása sze-rint (Atyák 2:2.) „akik a közélettel foglalkoznak, tegyék önzetlenül, és akkor atyáik érdeme mindörökké segítségükre lesz”. Meggyőződé-sünk, hogy a nagy múltú magyar zsidóság egy olyan vezetővel gazdagodott, aki az önzetlen együttmű-ködés és a közösségért szorgalma-

zott összefogás híve, és így fel-menőink, atyáink érdeme végig se-gítségére lesz munkájában. A szom-bati imaszöveget idézve: „aki hűsége-sen foglalkozik közügyekkel, az Örökkévaló áldja meg sikerrel min-den tettét, testvéreikkel, egész Izra-ellel együtt!”

Tiszta reményünk, hogy a következő években a Mazsihisz és az EMIH a többi magyarországi zsi-dó szervezettel és hitközséggel váll-vetve fog tudni tenni a magyar zsi-dó közösség jövőjéért az oktatás, a hitélet, a szociális ellátás és a társa-dalmi párbeszéd területén.

MEGEMLEKEZÉS A FÁNÁL

Az Emanuel Alapítvány szervezésében (mint minden év július első vasárnapján) a Raoul Wallenberg Emlék-parkban, az „Életfa” emlékműnél a holokauszt áldozataira, köztük az elpusztított hatszáz ezer magyar zsidóra em-lékeztünk.

A túlélők lélekszáma rohamosan fogy, lassan átve-zik helyüket fiaik, lányaik, unokáik. Ezen a perzselő nyári délelőttön több generáció – karon ülő kisgyer-mektől a kilencven év körüliekig – is érkezett, hogy emlékezzen a feledhetetlenre, emlékezzen a veszte-ségre, a családok egészét vagy nagy részét kiirtó gyű-löltre.

Bandi László a Magyar Emanuel Alapítvány nevé-ben köszöntötte a rendezvény résztvevőit, majd elsőként felkérte Zoltai Gusztávot, a Mazsihisz és a BZSH ügyvezető igazgatóját, az Emanuel Alapítvány titkárát beszédének elmondására.

Ezt követően a Páva utcai zsinagóga rabbija, Totha Péter Joel lépett az emelvényre.

Majd a hagyományos gyertyagyújtásra került sor a mártírok emlékére. Elsőként Izrael Állam magyaror-szági nagykövete, Ilan Mor, öt követően a Mazsihisz elnöke, Heisler András, majd Feldmájer Péter alelnök és Zoltai Gusztáv, utánuk Deutsch Róbert főrabbi, Forgács János (Birkenau, Auschwitz, Dachau túlélő-je), végül a Magyarországi Zsidó Ifjúsági Szövetség nevében Huszár András lobbantották fel az emlékezés lángjait.

Szilágyi Gábor kántor az esemény során a Sivsizit, majd a Kél málé ráchámimot recitálta. Végül Totha Pé-ter Joel rabbi a közös kádis elmondására kérte fel a jelenlévőket.

A beszédek teljes terjedelemben következő szá-munkban közöljük.

Mártír-istentiszteletek 2013/5773

Szécsény

A holokauszt háromszázegy mártírjára emlékeztek a temetőben, a mártírok emlékoszlopánál. A megjelenteket, köztük *Stayer László* polgármestert, *Bagó József* jegyzőt, az önkormányzat képviselő-testületének tagjait, *Davidovics László* rabbijelöltet és *Szilágyi Gábor* kántort *Tóth Klára*, a salgótarjáni hitközség elnöke köszöntötte. Ezután a polgármester szólott az elpusztított egykori polgárokról, hangoztatva, hogy Auschwitzra emlékezni a felelősség vállalását jelenti. *Davidovics László* beszédének bevezetőjében arról szólt, hogy 1944-től nem lakik Szécsényben 301 ember, akiket megöltek, vagyis ma nem lakik egyetlen zsidó ember sem a városban. Hangsúlyosan említette, hogy napjainkban minden lehetséges eszközzel fel kell lépni az antiszemitizmus terjedése és terjesztése ellen, hiszen a holokauszt is a verbális erőszakkal kezdődött annak idején. A mártír-istentisztelet kántori teendőit *Szilágyi Gábor* látta el. A megemlékezés egyperces csenddel ért véget. Utána a jelenlévők elhelyezték a kegyelet kavi-csait az emlékoszlopnál.

Székesfehérvár

Neubart István elnök köszöntötte a megjelenteket. Ezt követően *Kiss János* nagyprepost és *Szénási Jonathan Sándor* lelkész emlékezett meg a vészkorszak áldozatairól, majd *Darvas István* rabbi és *Vencel György* kántor tartották meg a gyászistentiszteletet. A megemlékezésen részt vett *Cser-Palkovics András* polgármester és a társaság több képviselője is. Az istentisztelet a temetőben a mártírok és első világháborús hősök emlékművénel közös kádis imával ért véget.

Győr

A súlyos árvízi helyzet ellenére szép számmal jöttek el az emlékezők és a velünk együtt érzők, köztük *Simon Róbert Balázs* alpolgármester, a kerület önkormányzati képviselője, valamint a történelmi egyházak képviselői. *Villányi Tibor* köszöntője után *Schwezoff Dávid* kántor énekelte a gyászimát, majd *Totha Péter Joel* rabbi megtartotta emlékező beszédét, melyben az eddigi évektől eltérően történelmi adatokkal támasztotta alá, milyen sokat tett a város életében a több mint ötezer főnyi zsidó lakosság. Már a 17. században éltek Győrben zsidók, létszámuk gyarapodásával egyre nagyobb mértékben vettek részt az ipari, kereskedelmi, kulturális fellendülésben. De mindez nem számított akkor, amikor a gyűlölet lángjai fellobbantak, a magyar hatóságok lelkes közreműködésével rövid időn belül ellehetetlenítették számukra a mindennapokat, megfosztották őket jogaiktól, javaiktól, emberi méltóságuktól, végül az életüktől.

Beszélt arról is, hogy sajnos napjainkban is újra, vagy még mindig él a gyilkos szellem, melynek egyre inkább hangot adnak a közbeszédben és még a parlamentben is. Ezért szükséges a fiatalabb generációknak elmesélni a túlélők megrázó élményeit, megismertetni velük a koncentrációs táborokban történeteket dokumentumok alapján.

Az emlékezők többsége már a második vagy harmadik generáció a deportáltak után. Közülük néhányan megköszönték a rabbinak, hogy ilyen részletességgel, a győri történetek pontos egymásra épülésével beszélt az egykori eseményekről, és nem csak általánosságban. A túlélő szülők sokszor féltésből vagy felejtési akarásból

Megemlékezés Győrben

eltitkolták gyerekeik előtt, mi is történt velük.

A megemlékezés a kádis elmondásával ért véget.

Karcag

A gyászistentisztelet előtt *Csilag Barnabás* elnök köszöntötte a megjelenteket, köztük *Dobos László* polgármestert, *Kovács Sándort*, a megyei közgyűlés elnökét, *Horovitz Tamást*, a debreceni hitközség elnökét, *Szabó Györgyöt*, a Mazsók elnökét, *Berman Dávidot*, a szolnoki hitközség elnökét. A hagyományos hat szál gyertya meggyújtása után *Molnár Sándor* alelnök mondta el a gyászos eseménnyel kapcsolatos gondolatait. A Mazsók elnöke is szólt a holokauszt pusztításáról. A gyászbeszédet *Deutsch László* főrabbi tartotta, a gyászénekeket pedig *Szilágyi Gábor* kántor énekelte. A megemlékezés a zsinagógában és a temetőben is a közösen elmondott kádissal zárult.

Mezőtúr

A város evangélikus papja, *Botyánszky János* megkongatta 44-ben a harangokat az elhurcolt zsidókért, és ennek emlékére a polgármester, *Herczeg Zsolt* (Fidesz) és a történelmi egyházak együtt hallgattak zenét az ő emlékművénel, s beszédet mondott az egyetlen helybeli túlélő, *Falus Ferenc* is. Majd a pápai prelátnak, *Ondavay Tibor* szólott a zsidó áldozatok szobránál, ahol *Kecskeméti Kozma György* kántorjelölt énekelte.

(Kozmosz)

Szeged

„Napjainkban, amikor őseink, rokonaink, felmenőink, közeli és távoli barátaink megsemmisítő táborokba indításának 69. évfordulójára emlékezünk, kötelességünk feleleveníteni múltunkat, emlékeinket. A zsidóság több mint 260 éve van jelen a városban” – emlékeztetett *Lednitzky András* az egykori téglagyári gettónál felállított emlékoszlopánál. A hitközség elnöke, *Izrael állam tiszteletbeli konzulja* hozzátette, volt, amikor a helyi zsidóság létszáma meghaladta a 8000-et, a holokauszt előtt 5500-an, míg a felszabadulás után 1500-an, napjainkban pedig 4-500-an gazdagítják Szeged lakosságát.

Az emlékoszlopnál *B. Nagy László* kormány megbízott egy szörnyű időszak szörnyű végkifejletének nevezte a szegedi zsidóságot is érintő gettósítást és kitelepítéseket. Leszögezte, a mi nemzedékünknek nemcsak emlékezni és vevetknie kell, hanem döntéseivel igazolni, nem tűri el, hogy Magyarországon bárkit származása vagy vallása miatt emberi méltóságában megsértsenek, megalázzák vagy megszegyenyítsék.

Salamon István, a hitközség al-

elnöke négyéves volt a holokauszt idején. Elmondta, a véletlen játszott közre abban, hogy életben maradtak. A kitelepítéskor a harmadik szerelvénnyre kerültek, amit egyesek szerint hibás váltoállítás, mások szerint háttéralkuk miatt nem Auschwitzba, hanem először Bécsbe, s onnan Strasshofba irányítottak.

Az emlékoszlopnál koszorút helyezte el a Csongrád Megyei Kormányhivatal, Szeged Város Önkormányzata, Mórahalom Város Önkormányzata, a Magyar Szocialista Párt, a Szeged Városért Egyesület, a Demokratikus Koalíció, a MEASZ, a Szegedi Magyar–Izraeli Baráti Társaság, a Szegedi Zsidó Hitközség, virágot és az emlékezés köveit rakták le holokausztúlélők és hittestvéreink.

Ezután az Új Zsinagógában gyászistentiszteletet tartottak. *Ujhelyi István*, az országgyűlés MSZP-s alelnöke úgy fogalmazott, történelmi tapasztalat, hogy a kirekesztő gyűlölet leginkább akkor hatalmasodik el a világban, amikor a fennálló társadalmi viszonyok megengedik. Hozzátette, a szélsőséges, radikális eszmékre egyre többen fogékonyság Magyarországon és Európa-szerte egyaránt. Hangsúlyozta ugyanakkor, Magyarország nem fasiszta ország, és a magyar kormány sem az, de a szocialista politikák sze-

rint tény, hogy a kirekesztést és az antiszemitizmust hirdető szélsőjobboldal ma parlamenti és önkormányzati képviselőkkel is rendelkezik, például Szegeden is.

Benyik György, a Gál Ferenc főiskola tanára, a társaság szószólója elmondta, olyan jövőről álmodik, amikor ismét megtelik hívekkel a szegedi zsinagóga, s kifejezte reményét, hogy megújul és élettel telik meg újra a helyi zsidó közösség is.

„Nemzedékek jönnek, nemzedékek mennek, de a világ változatlan. Hatvankilenc évvel a szörnyűségek után abban a percben és órában, amikor a múlt fájdalma, a jelen kétségbeesése és a jövő bizonytalansága találkozik, jogosan tehetjük fel a kérdést, hogy mi lett a hatalmas városból és a hatalmas közösségből” – fogalmazott *Markovics Zsolt*. A főrabbi hangsúlyozta, nemcsak az áldozatokra kell emlékezni, hanem a meg nem született gyermekekre, a meg nem ült ünnepekre, esküvőkre is. Egy közelmúltbeli felmérés eredményét is ismertette *Markovics*, mely szerint Magyarország lakosságának 68%-a elutasítja a hazánkban élő zsidóságot. A Nemzeti Alaptantervben az első és ötödik osztályban előírt

hittanoktatással kapcsolatban megjegyezte, Budapesten kívül egyetlen nagyvárosban sem volt öt olyan gyermek, aki vállalta volna származását és identitását, így vidéken nem lesz sehol zsidó hittanoktatás szeptembertől. A főrabbi leszögezte, nem amerikai vagy épp chászid irányzatra van szükség, hanem arra, hogy a világháború előtt létező szegedi hagyományt újjáélesszék. „Mi még mindig hiszünk az ember jóságában, s abban, hogy a Tiszának különleges illata van. Mi még mindig hiszünk abban, hogy közösséget építhetünk, nemcsak a város, hanem az ország javára is” – jelentette ki *Markovics Zsolt* a szegedi zsidóság deportálásának hatvankilencedik évfordulóján tartott gyászistentiszteleten.

A rendezvényeken *Schwezoff Dávid*, a Bethlen téri zsinagóga kántora és Szeged Város Fűvés Kamaragyüttese működött közre. A gyászistentisztelet a mártíremléktábla megkoszorúzásával és kádissal zárult.

A Szeged Városi Televízió és a Telin Tv műsoros megemlékezésében *Kleinné Müller Ilona* holokausztúlélővel készített interjút. (folytatjuk)

Döntött a kormány a holokauszt gyermekáldozatai emlékhelyének létrehozásáról

Határozatot hozott a kormány a Holokauszt Gyermekáldozatainak Emlékhelye – Európai Oktatási Központ létrehozásáról.

Mint a Magyar Közlönyben olvasható, a kormány társadalompolitikai szempontból kiemelten fontos célnak tartja, hogy a Holokauszt Gyermekáldozatainak Emlékhelye – Európai Oktatási Központ első üteme megvalósuljon, és a magyarországi holokauszt 70. évfordulójához kapcsolódó emlékévkben az intézmény 2014. április 15-ig megnyíljon a Józsefvárosi pályaudvar épületében.

A kormány felkéri a Miniszterelnökséget vezető államtitkárt, a nemzeti fejlesztési minisztert és az egyes kiemelt jelentőségű budapesti beruházásokért felelős kormánybiztost, hogy e cél határidő-

ben történő megvalósításáért minden szükséges intézkedést tegyen meg.

A határozat értelmében a beruházást a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. a MÁV Magyar Államvasutak Zrt.-vel mint a Józsefvárosi pályaudvar tulajdonosával kötendő hosszú távú bérleti szerződés keretében, bérlői beruházásként valósítják meg.

A nemzetgazdasági miniszternek a beruházást előkészítő munkák fejeztére 50 millió forintot kell biztosítania, és a határozat szerint felkéri arra, hogy a MÁV Zrt. útján intézkedjen a Józsefvárosi pályaudvar területén lévő lakások felszabadítása, valamint egyes helyszíni előkészítő munkálatok elvégzése érdekében.

(MTI)

Körzeti kitekintő

Pécs

Emlékbizottságot hozott létre a hitközség a pécsi és a Baranya megyei zsidóság deportálásának 70. évfordulóján, 2014-ben tartandó rendezvények programjának szervezésére. A bizottság – melynek tagjai között vannak az itteni zsidóság történetét kutatók, a helyi kulturális élet képviselői, a hitközség elnökségének néhány tagja – *Stark András* elnök vezetésével megtartotta alakuló ülését. Áttekintették a feladatokat, elfogadták az egyes tagok által vállalt teendőket. A megemlékezések kiemelt időpontjai 2014. július 4-éhez és az azt megelőző napokhoz kapcsolódnak. Fontosnak jelölték meg, hogy minél több soátúlélőt hívnak meg az eseményekre. Természetesen számítanak az együtt érzők, érdeklődők nagyszámú részvételére. Ezért sokféle programot vettek számításba: a deportáláshoz kapcsolódó pécsi emlékhelyek felkeresését, a várhatóan erre az időre több millió forintos köztámogatással megszépülő zsinagógában emlék-istentisztelet tartását, dokumentációs kiállítás és hangverseny szervezését. Egy többeket érdeklő tudományos konferenciát is rendeznének. A tanulóifjúságot kiemelten szeretnék megnyerni a részvételre. Számukra különböző pályázatokat hirdetnek meg, melyek ered-

ményeit az ünnepségek időpontjában fogják kihirdetni és jutalmazni. Az alakuló ülés utáni munkálatok eredményeit ősszel tekintik át, és a tervezett programokat is akkor véglegesítik.

Mitzki Ervin

Szeged

1944 júniusának utolsó napjaiban indították el Szegedről azokat a vasúti szerelvényeket, amelyek haláltáborokba, robotra szállították a város zsidóságát. A Magyarországi Evangélikumi Testvérközösség országos és helyi elnöke, lelkészei koszorúzással egybekötött megemlékezést tartottak a vasútállomáson elhelyezett emlék-

táblánál. Idén *Molnár Judit* történész, ifj. és id. *Iványi Gábor*, *Székelyi József* színművész (Élet Menete), *Hívös László* önkormányzati képviselő, frakcióvezető (Fidesz-KDNP), *Tóth Károly* önkormányzati képviselő (MSZP) és *Lednitzky András* hitközségi elnök tartott beszédet a pályaudvar peronján. A város koszorúját *Tóth Károly*, a hitközséget annak elnöke helyezte el. Az ünnepséget követően élő klezmerzenét hallgatott a közönség a Dzsentrío együttestől. A rendezvényen jelen volt a zsidó közösség vezetése, illetve *Karsai László* történész professzor is.

L. A.

HELYESBÍTÉS

AZ ÚJ ÉLET 2013. JÚLIUS 1-JEI SZÁMÁBAN A 2. OLDALON KÖZÖLT „FONTOS VÁLTOZÁS!” CÍMŰ KÖZLEMÉNYÜNK HELYESEN ÍGY HANGZIK: AZ ORTODOX FŐRABBI 2013. ÁPRILIS HÓ VÉGÉN LEVETETTE AZ ORTODOX HECHSERT A CARMEL ÉTTEREMRŐL ÉS A CARI MAMA PIZZÉRIÁRÓL, ÍGY EZEK A HELYEK NEM ÁLLNAK A MAGYARORSZÁGI AUTONÓM ORTODOX IZRAELITA HITKÖZSÉG FELÜGYELETE ALATT.

MAOIH

Kései kárpótlás: Scheiber Sándor a Magyar Tudományos Akadémián

(Folytatás az 1. oldalról)

Scheiber Sándor 1950 utáni tevékenysége a rabbiképzőben, a magyarországi zsidóság életében s a magyar kultúrában nagyszabású és mesterien kimunkált misszió volt. Az államhatalom az Állami Egyháziügyi Hivatal kijátszásával „Ifjúságképző és ifjúságszervező tanfolyamokat” hozott létre és tartott fent. Állíthatjuk, hogy hatóköre a felnőttekre, a vezető értelmiségiekre, egyetemi előadókra és egyetemi hallgatókra is kiterjedt. A sajátos légkört biztosító péntek esti istentiszteleteken és az utána következő kidusokon zsidóságtudatot, öntudatot oltott hallgatóságába. Bemutatta a hazánkba látogató legnépszerűbb zsidó írókat és tudósokat, mint például Allen Ginsberget, s a Magyarországon végzett, de más országokban működő rabbikat is.

Schweitzer József

A nyugalmazott országos főrabbi előadásának címe „Scheiber Sándor a szószéken” volt.

Ebből olvashatnak részleteket. Bevezetesként hadd mondjak el egy személyes élményt. Fiatal rabbiként Londonban tanulmányozta a genizákat, majd hazajött rabbiképző intézeti tanáránál, Hoffer Arminnál, nagyatámmal tett látogatást, s beszámolt ottani munkásságáról. Mint felsős gimnazista jelen lehettem a látogatásnál, s jól emlékszem mindmáig, mert azóta sokszor elismerő jutott boldogult nagyatám elismerő mondata, amely így hangzott: bákotaun héchil, uvagodaul killo, kicsinnel kezd, az ország legkisebb rabbiszékében, de nagygal fogod befejezni. Nagyatám biztató mondata örvendetes valósággá vált.

Scheiber figyelme kiterjed a világ nagy eseményeire, ha szükségesnek látja, azokhoz kapcsolja az általa vezetett s annyira szeretett rabbiképző intézet sajátos történeti eseményeit. Így van ez, amikor a világ a napfogatokozás eseményét figyelhette 1954. június 30-án, az intézet pedig rabbihelyettesek diplomaátadását ünnepli.

Megtalálja azt a ritka helyet a hagyományos irodalomban, amely a napfogatokozásra utal, és abból indul ki, amikor a rabbihelyettes, a zsidóság tanítóját mint a fényforrás megvalósítóját ünnepli, s ezt tartja elaludhatatlan kötelességének, hiszen a zsidó tanítás maga a fényforrás. Egy rabbiavató beszédében tanítványai lelkeire köti, hogy bátran álljanak örheilyükön, így többek között a Biblia értelmezése tekintetében. Kimondja hitvallását a Szentírásról. Hangoztatja, nem kell szégyellni a Bibliát, és nem kell mentegetni. A Biblia nemcsak az ókori Kelet legtekélyesebb irodalmi alkotása, hanem mindmáig az emberiség leghatalmasabb tanírója. Ebből az alapállásból kiindulva hangoztatja, nem kell szégyellni a zsidóságot, amely a Biblia eszméit akarta elterjeszteni 2000 éves vándorútján a földön. 1950-ben vagyunk, az idők kiállást követelnek, erről így szól: „Kitől várjuk a zsidóság mellett való feltétlen kitartást és kiállást, ha nem a rabbitól?”

Majd befejezésül a nyugalmazott országos főrabbi szólott arról, hogy Scheiber Sándor hitvallása a gyakorlati rabbi tevékenységéről ma is útmutató, tudományos teljesítményével együtt. Ő a kettőt nagyszerűen kapcsolta össze, s úgy, hogy nem mindennapos tudományos ismereteit és eredményeit gyakorló rabbiként a szószéken is értékesítette a hívek épülésére vagy vigasztalására, mindenképpen a zsidó tudat erősítésére, a múlt értékeinek megbecsülésére, a jelen és a jövő méltó útjának megtalálására.

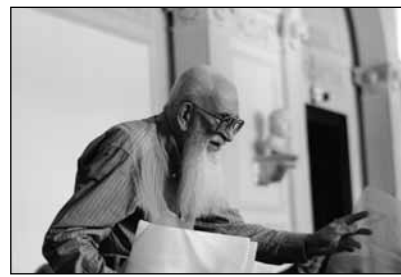
Komoróczy Géza

Az ELTE professzor emeritusa a „Scheiber Sándor magyar-zsidó törté-

nelme” témát dolgozta fel, melyből a következőkben olvashatnak: Scheiber az egyetemes zsidó tudomány művelésében a magyarországi viszonyok adta korlátozások ellenére is nemzetközileg a legkiválóbbak egyike volt, példa erre számos genizatanulmánya, melyekben más-más gyűjteményekben, városokban, országokban, földrészekben őrzött kéziratok között ismerte fel – a kézírás alapján – az összetartozást, a *joint*-ot. Elég megnézni bármelyik nagy genizapublikációban az idézett tanulmányok mutatóját. De nincs senki, aki nála több történelmi értéket tudott volna észrevenni és megőrizni, vagy legalább megjelölni a helyben található anyagban. A magyarországi anyagban zsidó szempontból, a judaisztikai anyagban magyar szempontból.

1949-ben, miután Lówinger alijázott, Scheiber Róth Ernővel (1908–1991) éves váltásban lett a rabbiképző igazgatója, de sem a váltakozás, sem a társítás nem bizonyult szerencsésnek, és a nagy tudású halachista Róth sértődött távozása után Scheiber valóban – mint a 70. születésnapján őt köszöntőknek válaszolva mondta – egyedül maradt. Így mondta tovább: Akik nálam különben voltak, nem jöttek vissza, vagy elhagytak. Sokszori és csillogó csabítással szemben itthon maradtam. Marasztalt a magyar nyelv és irodalom szeretete. Marasztalt a hivatástudat, az, hogy a helyben található anyag feldolgozása az egyetemes zsidó tudomány érdeke (Summa vitae, 1983).

Temetési beszédei és nekrológjai mind egy-egy téglát az imaginárius magyarországi zsidó élettrajzi lexikonhoz. (Amely ma távolabb van a megvalósulástól, mint valaha volt.) A rabbi hivatásával együtt jár a sok temetés, a sok *heszpéd*. Scheiber leírta ezeket a beszédeket, s így megmaradtak. És nem volt bennük formális, nem egyszerűen vigasztalt. Emberi életek apró történeti mozzanatait örö-

Komoróczy Géza

kítette meg. Rabbiavató beszédeiben bizalmat előlegező szellemi jellemzését adta a következő évtizedek magyarországi rabbikarának.

A recenziók egy nagy életműnél gyakran csak melléktermékek látszanak.

Scheiber követte nagy elődje, Blau Lajos (1861–1936) példáját, sok könyvismertetőt írt, s nemcsak azért, hogy hozzájusson a magyarországi elzártságban egyébként megszerzhetetlen tudományos könyvekhez: recenzióiban mindig voltak eredeti adalékok. Nála ennek a műfajnak nem megszokott mellékhatása volt a rövid, sokszor nyúl farknyi jegyzet regényekhez, nagyítóval emelte ki bennük a zsidó elemeket. Biztosan voltak barátai, hívei, akik előolvastak neki, esetenként felhívták a figyelmét egy-egy zsidó apróságra az új könyvekben, maga pedig végigbongészett minden nyomtatott írást, ami kezébe került, szinte átszítálta a magyar irodalmat, hogy adalékokat találjon zsidó személyekről, a zsidó életéről. Rendszeres mű általában nem sűrűsödhet az ilyesfajta jegyzetekből, de Scheibernél mégis van ilyesmi is: bibliográfiája a magyar irodalom bibliai motívumairól az 1945 utáni három évtizedben. Történeti áttekintése a magyarországi bibliaolvasásnak, bibliaismeretnek abból a korszakból, amelyben a hatalom a biblikaolvasást beszorította a legszűkebb egyházi-liturgikus keretek közé. *Magyar-zsidó történelem* volt Scheiber számára tu-

Schweitzer József a pulpituson

dós elődeinek és pályatársainak élete, munkássága. Nincs senki, aki nála több élettrajzot írt volna *magyar-zsidó* tudósokról hazai és külföldi lexikonokban, kezdve mindjárt az Encyclopaedia Judaica kötetibe írt cikkein (1972).

Személyes életében Scheiber történelmet írt azzal, hogy nehéz korban mély és őszinte barátságot tartott fenn két, demonstratív római katolikus tudóssal, akik vallásosságuk és semmi képpen sem kihívó, de mégis egyházi szerepük miatt az akadémiai életben mellőzöttesnek voltak kitéve, mint egyébként Scheiber maga is. E két tudós, Házi Jenő (1892–1986) és Bálint Sándor (1904–1980), a magyar tudományak a Magyar Tudományos Akadémián kívüli történetében, Scheiber társaságában, kitüntetett helyet foglal el.

Scheiber Sándor számára a zsidó szabadság nyilvános életének legfontosabb feltétele volt. Lett volna; a körülmények szorításában tőle telhetően küzdött is érte, a hitközségi és állami hatóságokkal szemben egyaránt. Azt azonban minden nehézség ellenére el tudta érni, hogy tudományos munkáját a maga elé tűzött program alapján, lelkiismerete szerint végezhesse. „A hebraicát és judaicát bevittem a magyar tudomány diszciplínái közé” – írta a „Summa vitae”-ben. Szelleme ott lebeg (*merahéfet*) minden tudományos kutatás fölött, amely a magyarországi zsidók történetével, e gazdag történelem bármely mozzanatával foglalkozik.

Hidvégi Máté

Záró előadást „Scheiber Sándor munkássága a Scheiber-bibliográfia szerint” címmel Hidvégi Máté tartott. Kitérő felolvasásából:

Scheiber magyar nyelvű főműve, a *Folklor és tárgytörténet* második kötete függelékben tartalmazta a szerző addig megjelent publikációinak jegyzékét „Scheiber Sándor irodalmi munkásságának bibliográfiája” címmel, Dán Róbert (1936–1986) professzor összeállításában. Ezen első Scheiber-bibliográfia, amely 1142 publikációt sorolt fel, külön kiadványként is megjelent 1974-ben. A *Folklor* második, bővített kiadásában (1977) a bibliográfiai felsorolás az 1249. publikációig jutott. Az 1984-ben megjelent 3. kötet az 1569. tétellel zárult.

Voigt Vilmos és Péter László professzorok már röviddel Scheiber halála után felvetették egy kibővített, teljes és mutatókkal ellátott bibliográfia összeállításának szükségességét. Raj Tamás (1940–2010) főrabbi a *Folklor* és tárgytörténet ezeröttszázöt oldalas reprint kiadásának (Budapest, 1996, Makkabi Kiadó) utószavában is utalt erre a feladatra: „A bibliográfiát – tagoltsága és az új adatok teljes hiánya miatt – más alkalommal szeretnénk bővített formában közölni.”

Mindezek ellenére a bibliográfia elkészítése – a feladatra vállalkozó szakember, idő és anyagi erőforrások hiányában – hosszú ideig vágyálom maradt. A 2004. év közepe táján megkeresett engem Scheiber Sándor özvegye, Bernáth Lívia (1921–2007)

azzal a hírrel, hogy lenne szakember, aki vállalkozna a Dán-féle Scheiber-bibliográfia kibővítésére, a Scheiber halála után megjelent anyagok összegyűjtésére, az anyag teljessé tételére. Barabás Györgyi bibliográfusról, tudományos kutatóról volt szó, aki korábban Scheibernél közösen jegyzett már egy módszertanilag hasonló megközelítést igénylő kiadványt. A munkába később bekapcsolódott Tamar Nelson (1970–2010) magyar származású oxfordi klasszika-filológus is. Az angol fordítást ő készítette. Munkánk Scheibernél halálával megszakadt. Utaltam erre az Új Élet 2007. augusztus 1-jei számában megjelent nekrológban (Scheiber Lili halálára): „...szinte haláláig dolgozott Barabás Györgyivel és e sorok írójával a Scheiber-bibliográfián.”

Az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem a 2013. esztendő Scheiber Centenáriumú Évnek nyilvánította. Schönér Alfréd már 2012 márciusában beszélt nekem a Scheiber-centenárium méltó megünneplésének terveiről. Ekkor került szóba a Scheiber-bibliográfia megjelentetésének a kérdése is.

Elmondom: a Scheiber-bibliográfia kötet nyomdában van, és az idei, centenáriumi évben megjelenik az ORZSE kiadásában. Hogy egy több évtizedes művelődéstörténeti hiány betöltődjék. A rabbiképzői péntek este Scheiber előadásokat tartott. Budapesten a szocializmus évtizedei alatt ezek a tanítások őrizték a zsidó öntudatot. Tudunk arról, hogy e péntek esti tanítások egy részét rejtve – értékméltó cállal – hangszalagra rögzítették.

A főként magyar-zsidó anekdoták, amelynek Scheiber memóriája kiadhatatlan forrása volt, a Mester halálával elveszett. Talán ennek a komplementer históriának a lejegyzése volt utolsó terve. Benedek Pál kérdezte erről Tel-Avivban: „Milyen könyvet szeretne még írni, professzor úr? – Életem folyamán nagyon sok anekdotát gyűjtöttem össze rabbikról, a rabbiképző intézetről, a magyar-zsidó szervezeti életéről. Ha egyszer lesz egy nyugodt, békés nyaram, papírra vetem ezeket a történeteket. Kár lenne, ha elvesznének. – Kicédláza már a történeteket, illetve vázlatot készített már, professzor úr? – Még egy betűt sem írtam le, de bátran mondhatom, az anyag a fejemben van.” (Új Kelet, 1984. augusztus 10.)

Az elveszett munkásság lényegét megrázó naturalizmussal Scheiber özvegye, Bernáth Lívia fogalmazta meg egyszer nekem. Azt mondta, azért vigasztalhatatlan, mert nem tud nem gondolni arra, hogy a férje agya – Lili szavaival: „az a zseniális agyvelő” – szétbomlott a földben, és minden tudás és szellemi kincs, amit hordozott, semmivé lett. Azt is mondta, hogy ezt igazságtalanságnak érzi. Scheiber minden alkotása komplex a tudományok szempontjából, mert polihisztor volt. Fontosnak tartom elmondani azt is, hogy jóllehet Scheiberre valóban jellemző volt a sokoldalúság, de soha nem volt eklektikus. Bravúrosan asszociált és könyvedén mozgott a tudományterületek

között, sőt, lírai alkat is volt, és a humora mellett tele volt fájdalommal is, de ha írt vagy beszélt, azt tudósként tette. Nem találok nála hibát. Sem stílusban, sem adatban. Scheibernek a magyar rabbikról, kántorokról, hitközségi szereplőkről, a rabbiképző tanáráról szóló publikációinak mennyiségi összehasonlítása kirajzolja szellemi, lelki kötődésbeli preferenciáit. Egyértelműen kimutatható: a Bibliográfia szerint Scheiber számára Arany János volt a legfontosabb. Nemcsak a magyar irodalom alakjai között, de mindenki között. Arany még Lőwöt is „megelőzi” – ha szabad így fogalmaznom.

„Az élők megvénülnek, az álmok soha” – idéztem Scheiber Sándornak ebben az épületben az 1976-os esztendő őszén elhangzott szavait. Talán nem mindenki tudja, hogy mi minden volt túl, amikor a tudományos főművének tekintett genizakutatásairól beszélt ebben a házban. Abban az évben Scheibert hónapokon át hente beidéztek a rendőrségre kihallgatásra. Beidéztek a rabbinövendekért is. Scheiberrel úgy bántak és beszéltek, mint egy bűnözővel. Az akkori idők egyik leghíresebb ügyvédje – egynapos gondolkodási idő után – nem vállalta el Scheiber védelmét. A zsidó hitközség vezetősége elhárította Lili kérését, hogy tegyenek valamit, különben a férje belehal ebbe az ügybe. Az ÁEH szintén hárította, arra hivatkozva, hogy másik tárca ügyében nem illetékesek. Lili – baráti segítséggel – felvette férjét a budapesti János Kórház (ma Szent János Kórház) sebészeti osztályára fekvőbetegnek, mert a folyamatos megaláztatástól Scheibernek egyre sűrűbben voltak éjszakai eperohamai, és a kihallgatást vezető rendőrszt azzal fenyegetőzött, hogy eperoham ide, eperoham oda, Scheibert elővezetetti. Lili – egyik kolléganője családtagja rendőrségi kapcsolatán révén – megtudta, hogy férje ellen koncepciót pert készítettek elő, és ez ellen nem tehetnek semmit. Lili egymaga szembefordult a rendszerrel. Levelet írt, amelyben megfenyegette a hatóságot, hogy az egész ügyet eljuttatja a nemzetközi sajtóhoz, és világbotrányt csinál. A történetbe, a hónapokon át tartó megaláztatásba Scheiber lelkiileg majdnem belerokkant. Rákbetegségének eredendő okát ebben látom. Am életművében – a Bibliográfiában – hibába keresem ennek a korszaknak a nyomát. Dolgozott, írt, mintha mi sem történt volna. A következő évben vette át – hatalmas tömeg jelenlétében – a Jewish Theological Seminary of America díszdoktori (Doctor of Hebrew Letters, *honoris causa*) oklevelét New Yorkban. Diplomaszta volt, sokakat avattak akkor doktorná, rabbivá, átadtak díszdoktori okleveleket is. Amikor elhangzott a Scheiber név, egyszerre az egész tömeg felállt, és tapsolni kezdtek, szűni nem akaró tapsvihar tört ki. Ezzel, a Scheiber Sándornak szóló „standing ovation”-nal fejezem be előadásomat.

A négy felolvasás, méltatás elhangzása után *Schöner Alfréd* köszönetet mondott mindazoknak, akiknek részük volt az esemény létrejöttében.

GálJuli

Domán István főrabbi az ORZSE díszdoktora

Az ORZSE Doktori Tanácsának nyilvános ülésén került sor *Domán István* főrabbi díszdoktori oklevelének, valamint habilitációs, doktori, végzős hallgatói diplomák, oklevelek, kinevezések átadására.

A magyar és az izraeli himnusz elhangzása után *Sommer László* docens, oktatási osztályvezető kérte fel *Róna Tamás* rabbist a nyitóima elmondására, majd ismertette a nagyszabású esemény sorrendiségét.

Ezután az intézmény rektora, *Schöner Alfréd* főrabbi szót, köszöntve – mások mellett – *Schweitzer József* nyugalmazott országos főrabbit és *Tordai Pétert*, a BZSH elnökét, akinek egyúttal gratulált Mazsihisz-alelnöki kinevezéséhez is.

Elsőként *Oláh János* laudációja hangzott el, ebből olvashatnak részleteket:

(...) Az egyetemen summa cum laude minősítéssel doktorált, rabvizsgát 1950-ben tehetet volna, miután minden elővizsgája kitűnő eredménnyel zárult, azonban az akkori idők politikai légköre arra kényszerítette, hogy tanári vizsgát téve, inkább világi állást vállaljon, így 1950-ben történelem-földrajz szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. Az 1956-os forradalom után az Amerikai Egyesült Államokba emigrált, ahol éveken át hittanárként tanított. Scheiber Sándornak, az Országos Rabbiképző Intézet akkori igazgatójának invitálására visszatért Magyarországra, és 1965-ben sikeres rabvizsgát tett. Évtizedeken át volt rabbi különböző vidéki közösségekben, mert az akkori hitközségi vezetők erre kényszerítették. Szolgált a vidéki túlélők maradékait, és közben tudományos munkát folytatott Scheiber professzor irányítása alatt. 1981 óta, immár 32 éve a rabbiképző talmudtanára, megőrkölve édesapja: Domán Ernő főrabbi katedráját. 32 éve tanít-nevel az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetemen, illetve jogelődjében, az Országos Rabbiképző Intézetben. Rabbigenerációkat nevelt fel, látott el tudással és mutatót nekik példát a „rabbiságból”. 1996-ban Scheiber Sándor-díjat kapott addigi munkásságáért. 2002-ben az ORZSE Rektori Tanácsa egyhangú határozatában, életműve és oktatói munkája elismeréseként, 80. születésnapja alkalmával díszoklevélben részesítette. 90. születésnapján a Mazsihisz „A Magyarországi Zsidókért” díjat adományozta a főrabbinak.

Ő azon generáció utolsó tagjainak egyike, akik a chéder-jesiva-rabbiképző hármását „kijárták”, hatalmas vallási és világi műveltséggel felruházva szenvedték meg a totalitárius rendszerek zsidóságot és emberi méltóságot elnyomó tetteit. Ő a még élő tanúk egyike. E rendkívül gazdag életmű föntebb ismertett tényei és eseményei alapján, valamint a magyarországi zsidóság vallási és kulturális életében, a hazai és a nemzetközi rabbini, tudományos, tanári és közéleti tevékenységben szerzett érdemeire való tekintettel az ORZSE Doktori Tanácsa úgy határozott, hogy dr. Domán István főrabbinak, az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem professzor emeritusának a „doctor honoris causa, (díszdoktor)” címet adományozza. (...)

Lichtmann Tamás Domán István tudományos munkásságáról tartott előadásában egyebek mellett elmondta: A budapesti Rabbiképző Intézet megalakulásától kezdve az egyetemes zsidó tudományosság fellegvára volt, amelyben világhírű vallástudósok oktattak és számos nagyszerű tudós rabbit neveltek és indítottak el pályáján. E hagyomány szellemében kezdte pályáját és folytatta töretlenül a mai napig ünnepe-

tünk, dr. PhD habil. Domán István professzor.

A jesivák történetével évtizedeken át foglalkozott, angol és magyar nyelvű (A magyarországi talmudiskolák tanítási és nevelési módszerei, ELTE, 2000) tudományos tanulmányok után a témakör betetőzéséért 2001-ben jelentette meg „A talmudiskolák titkai” című monográfiáját (Ulpius Ház, 322 o.)

A jesivák világának felidézésével édesapjának is emléket állított, neveltségében és rabbini tevékenységében egyaránt az ő örökébe lépett. Néhány évvel később írt könyvét is édesapja, Domán Ernő emlékének szentelte: „...már nincs többé szükség a kakasra a népek között és így levágják őket bűnbaknak” – Buchenwaldi héber (nyelv)emlék. (Múlt és Jövő, 2004, 198 o.) A könyv első része az apja héber nyelven írt buchenwaldi visszaemlékezését és annak fia által készített magyar fordítását és kommentárjait tartalmazza, a második rész „Ráv Eljáhu Domán élete” címen Domán István életrajza apjáról.

1994-ben jelent meg először nagyszabású munkája, a Talmud válogatott részleteinek fordítása, saját bevezető tanulmányával és kommentárjaival (Origo Könyvek, 209 o.), melynek kibővített második kiadásához (A Babilóniai Talmud, Ulpius Ház, 2007, 375 o.) egy kuriózumnak számító tanulmányt is készített „A keresztényiségről a Talmudban” címmel. (Ez a tanulmánya önállóan is megjelent az ORZSE 2008-as évkönyvében.) Nem mellékesen Domán István, aki kiváló tanári vénával rendelkezik és szuggesztív előadó és hitszónok, évtizedeken át oktatta és ma is oktatja a Talmudot a rabbijelölteknek és a doktorhallgatóknak.

További tudományos műve a „Valóság és népi kultúra a határainkon túl” című, vallási néprajz témájú többszerzős kötet (Erdélyi Zsuzsanna, Petrassevics Nikefor, Szigeti Jenő és Domán István), megjelent a Magyarságkutató Intézet kiadásában (1990, 319 o.)

Megemlíthető még az „Ábel – Zsuzsanna. Képes bibliai lexikon” gyermekek részére, amely közös műve Raj Tamással, Dán Róberttel, Berger Istvánnal, Nyíri Tamással.

Domán István publikációinak listája 333 tételt tartalmaz, mondhatni mágiikus szám. Publicisztikája, kritikai írásai a legváltozatosabb területeket ölelik fel, van közöttük irodalom, színház- és könyvkritika, vallás, visszaemlékezés, elődök megidézése, vallási és világi közélet, politika és sok más. Nagy részük az Új Élet főszerkesztőjeként végzett munka termése, amelyben múlandó napi hírek mellett számos olyan folytatásos írás is szerepel, melynek részleteiből izgalmas tanulmány áll össze (Az amerikai magyar nyelvű sajtó állásfoglalása, 7 részben, A zsidó régmúlt pergamentekercseiből, 7 részben, Mozaikok az amerikai zsidók életéből, 5 részben, Rabbik, rófik és rebbék, 15 részben, hogy csak néhányat említsünk).

Mindezeken túl Domán István 90 évesen önéletrajzi ihletésű regények sorát írja, a már említett Menekülés (2009) mellett a Rettegés (2006) és a Szembesülés (2011) címűt, melyek hiteles történelmi trilógiát alkotnak arról a soát átél nemzedékről, amely soha nem múló mély sebet őriz a lelkeben, sosem csillapodó rettegést, menekülne a múltja elől, de kénytelen szembeülni a jelenel.

Domán István ma is friss lendülettel végzi tudományos, tanári, rabbini és irodalmi tevékenységét,

Díszdoktorra fogadom. Domán István és Schöner Alfréd

amelyhez adjon további erőt az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem által most elnyert díszdoktori cím!

A méltatás és laudáció elhangzása után Schöner Alfréd felolvasta a díszdoktori oklevél szövegét, majd a kitüntetett székfoglalója következett, s megtörtént a bárnyokötésű okmány átadása.

(...) Amikor 68 évvel ezelőtt, 1945-ben beléptem a rabbiképzőbe, akkor ért véget a második világháború és a holokauszt borzalma, ami nyomasztólag hatott mindenkiere. Abban az időben a rabbiság nem tartozott a népszerű, vonzó foglalkozások közé. A zsidó emberek kétségbeesetten kérdezték, hogyan történhetett mindez, hogy ártatlan gyerekeket, csecsemőket gyilkoltak meg kegyetlen cinizmussal! A rabbiktól várták a választ. De mit mondhattak a rabbik? Ezekre a kérdésekre nem volt válasz, csak néma fájdalom...

(...) 1980-ban Scheiber professzor hívott meg Talmudot oktatni. Ezzel apám, emléke legyen áldott, nyomdokaiba léptem, aki európai hírnév talmudista volt. 33 éve töltöm be ezt a pozíciót. Közben egy időben még igazgatóhelyettesként is működtem, Schweitzer professzor igazgatása idején.

A rendszerváltás után teljesedhetett ki a rabbiképző igazi rendelteté-

se. Schöner rektor úr igazgatása alatt értük el, hogy az akkor 125 éves rabbiképzőt egyetemi rangra emelték. Jó érzés tölteni el, hogy e jelentős, rangos változás előidézésében szerepet vállalhattam. Ugyanis akkor az Intézet munkatársai közül csak mi ketten rendelkezünk PhD végzettséggel: a rektor úr és szerényemem. Mi intéztük, sokszor késő estebe nyúló munkával, az akkreditációt. Ma már, a rektor úrnak köszönhetően, ez az intézmény jelentős, nagy egyetemmel fejlődött, számos kiváló professzorral, docenssel, adjunktussal, tudományos munkatárssal és tanáregéddel.

És most, 68 év után, az egykori elcsesztett diák, aki éppen maga mögött hagyta a zsidó munkaszolgálat megbélyegző, sárga karszalagját, itt állhatok az ORZSE tisztelt vendégei, a Rektori Tanács előtt, és átvehetem a díszdoktori oklevelet. Mindez felcsillanthatja mindenkiben a hitet, hogy a legkilátásalanabb helyzetben sem szabad feladni a reményt.

Rektor úr és a tisztelt Rektori Tanács, hálásan köszönöm a megtiszteltetést.

Diplomák, oklevelek

Schöner Alfréd rektor által megtörténtek a méltatások és a különféle elismerő okmányok felolvasása is. Így habilitációs oklevélben részesült *Kocsisné dr. Farkas Cecília*, doktori oklevélben *Hrotkó Larissa*. Kinevezettek: *Lichtmann Tamás* és *Kárpáti Judit* öt évre tanszékvezetői megbízást, *Láng Tamás* címzetes egyetemi docens címet, *Hábermann Zoltán* és *Róna Tamás* rabbi egyetemi adjunktusi kinevezést kaptak.

Az egyetem rektora rövid tanévértékelést tartott, megemlékezett a közelmúltban eltávozott Staller Tamásról, majd Jóh Könyvből (Brachot traktátus 17/A) idézve adott tanítást.

A végzős hallgatók egy része lehetett csak jelen a diplomaátadó akción: *Fuchs Vera*, *Guba Ildikó*, *Kelemen Krisztián*, *Lányi Beatrix Mariann*, *Lukácsi Katalin*, *Weisz Péter Richárd*, *Kerekes Béla* és *Noágrádi a Gergely*, ők két oklevéllel, illetve diplomával gazdagodtak.

Sommer László a zsinagógák három funkciójáról szót, majd köszönetet mondott a hallgatóknak, akik művészi ablakkal járultak hozzá a templom szépítéséhez.

Lányi Beatrix a hallgatók nevében mondott köszönetet, s fejezte ki elismerését a magas szintű képzésért. Kerekes Béla kántor énekelt, majd Schweitzer József nyugalmazott országos főrabbi – aki nem számított arra, hogy beszélni fog – emelkedett szólásra, latin gondolatát (aki felkészületlenül lép a gyülekezett elé, az dicséret nélkül távozik) még számos, a délelőtti légkört, eszmeiségét tükröző idézet követte, majd elismerését fejezte ki a friss diplomásoknak, elsőként Domán István főrabbinak, akinek édesapja az ő tanára is volt.

Tordai Péter elsőként a „frankes” diplomásokat köszöntötte, szót az „első zsidó oktatóról”, végül eredményes munkát kívánt a végzeteknek, felhívva figyelmüket a vidéki hitközségekben meglévő igényre, szükségre.

Az esemény Domán István főrabbi hagyományos papi áldásával, majd az Osze sálom közös éneklésével zárult.

-gáljuli-

„Az ártatlanok szenvedése” Magyarországi bemutató az Operában

Közös sajtótájékoztatót tartott a Mazsihisz Dísztermében *Erdő Péter* bíboros, a magyar katolikus egyház feje és *Zoltai Gusztáv*, a Mazsihisz ügyvezető igazgatója. A ritka esemény apropója egy páratlan zenemű budapesti bemutatója.

Zoltai Gusztáv legelőször születésnapja alkalmából köszöntötte Erdő Pétert, és emlékeztetett: a bíboros a tavalyi Élet Menetén azzal fordult a résztvevőkhöz, hogy a kereszténységgel nem fér össze az antiszemitizmus. Különös öröm volt ugyanezt a gondolatot újra hallani *Ferenc* pápától a minapi zsidó-keresztény találkozón.

Beszédében hasonló örömmel fogalmazta meg, hogy „az utóbbi években a magyar zsidóság a világkultúra, vagyis a világ művészeti középpontjába került. Két éve itt mutatták be a Terezíni Opera címen elhíresült megrendítő, ugyanakkor felemelő művet”, most pedig egy fiatal spanyol zeneszerző, *Kiko Argüello* szimfonikus alkotása szólal meg a budapesti Operaházban.

A zeneszerző (aki egyben festőművész is) a hithez vezető saját útját írta bele a nagyzenekari, kórusos megátogatott műbe – ezért is nevezi hit-keresési, vagyis katekétikai opusznak. A madridi nyomorregyében töltött gyermekkor mérhetetlen borzalma nyitotta fel Argüello szemét. Testközelből tapasztalta meg sokak szenvedését, amit mások bűnei okoztak. Ez formálta hívó emberré.

Az 1960-as években átélteket megrendítően írta le emlékezéseiben: „Megfagyott emberek szanaszét heverő holtteste az utcákon. Elhagyott gyermekek, akik borzalmas árvaházakban tengődnek, megerőszkoltak és jogsfosztottak. A nő, akit a környékről ismertem, Parkinson-kórban szenvedett, a férje elhagyta, mentálisan beteg fia egy bottal verte, ő pedig alamizsnáért könyörgött.”

Zoltai Gusztáv beszédében a párhuzamra hívta fel a figyelmet. Argüello nem a holokauszt-nemzedék gyermeke, de „mert mélyen vallásos emberré lett, egyértelmű volt számára az analógia, a megfelelés. »Az ártatlanok szenvedése« a 21. század jelképes muzsikája. Az elkötelezett hit zenéje. Az emberi szeretet felül-

Kiko Argüello, a szerző

emelkedik téren és időn, vallásokon és felekezeteken, átível egyéni sorsokon.”

Erdő Péter arról a vendégbarátságról beszélt, amivel ezt a zenét fogadták szerte a világon. A zene ugyanis a barátság vágyát és üzenetét hordozza. Ő is felidézte Ferenc pápa kijelentését, amely éppen a Vallásközi Konzultációs Zsidó Bizottság (IJCIC) delegációja előtt hangzott el a Vatikánban. Az emberi lény az egész világra ható változások előtt áll – mondta –, és ilyenkor különösen nagy szükség van az eleven kapcsolatra a zsidósággal.

A bíboros az új idők jeleként értékelte azt is, hogy a pápa első üzenetét a római főrabbihoz intézte. A zenemű hazai bemutatásával kapcsolatban pedig megjegyezte, hogy a művészet nyelve hatékony módja a jó szándék kifejezésének.

A hatalmas, spanyol székhelyű zenekar (110–130 fő) és kórus (60–90) csak erre a műre állt össze. Tagjai számos náció fiai, lányai, sok zsidó muzsik, énekes közreműködő járul hozzá munkájával a turné sikeréhez. Az elmúlt másfél évben bemutatták Izraelben a Domus Galilaeae-ben, Betlehemben és Jeruzsálemben, Madridban, majd Bostonban, New Yorkban és Chicagóban. Az esti karmestere *Pau Jorquera*.

A budapesti hangverseny előtt Auszschwitzban rendezte hasonló ünnepi koncertet, ez utóbbinak 12 000 néző-hallgatója volt – fűzte hozzá *Radnóti Zoltán* rabbi –, főleg keresztények Romániából, Oroszországból. Különös és megindító volt ott hallani a Sömá Jiszráélt és a Kél málé ráchámimot.

Radnóti rabbi végül elmondta, örül annak, hogy a Mazsihisz megtalálja a helyét a kultúrában, amely a zsidók és keresztények nyugalmas, békés együttélését biztosítja.

A június 27-i operaházi hangverseny jegyei már elővételben elfogytak, az előadást azonban képpen és hangban rögzítették, forgalmazása a szerzői jogok tisztázásától függ.

BJI

Az ártatlanság tiszta fényű csillagai

Tizennyolcezer mártírra emlékeztek Újpesten

Mindenki fontos, mert minden ember egy lélek. És a lelkünk révén emelhet minket magasba e szomorú alkalomból is az emlékezés. Ezekkel a nyitógondolatokkal kezdte meg Szerdócz Ervin, Újpest közösségének vallási vezetője az idei mártírünnepséget a Berzeviczy utcai zsinagógában.

Tizennyolcezer áldozat. Belegondolni is nehéz. Férfiak és asszonyok, aggok és gyerekek. Krematóriumok kemencéiben végezték. Sírjuk nincsen – csak az itt maradtak és az utódok főhajtása őrizheti meg emléküket.

A soában elhurcoltak tiszteletére rendezett mártírünnepélyeken mindig meggyújtják a hat gyertyát. Hatmillió áldozat szerte a világon, hatszáz ezer Magyarországon. Az újpesti zsinagógában a gyertyák lángjára lobbantói között van magas rangú diplomata, zsidó közéleti méltóság, holokauszt túlélő, világi politikus. *Ók Ilan Mor*, Izrael Állam budapesti nagykövete, *Gáti Magda* túlélő, *Zoltai Gusztáv*, a BZSH-Mazsihisz ügyvezető igazgatója, *Pataki István* túlélő és fia, *György Molnár Szabolcs* polgármester, *Máté György* zsinagógai világi elnök.

A hagyomány jegyében Szerdócz Ervin rabbi helyettes elmondja a zsoltárt. „Azokhoz számítottam, kik a gödörbe szállnak, olyan lettem, mint erő nélkül levő férfi: a holtak között, odavetve, miként megöltek, sírban fekvők, kikről nem emlékezel többé, hisz ők elszakítottak kezedtől.” (Részlet. IMIT fordítás.)

A mincha ima után kezdődik a tulajdonképpeni mártírmegemlékezés a Sívviszi kezdetű rövid, finom, lágy imával. „Az Örökkévalót helyezem mindig szemeim elé.” A Dohány utcai zsinagóga kórusát *Lázár Zsigmond* vezényli. Majd *Nógrádi Gergely* kántor erőteljes hangja csendül fel a létezésről szóló, örök kérdéssel: „Ádajsem Mo Odom” – „Istene, mi az ember?”

Hatvankilenc éve történt – kezdi beszédét Szerdócz Ervin. Tizennyolcezer újpesti, rákospalotai, szigetmonostori, leányfalui, pócsmegeyeri, tahitófalu, váci testvérünkre emlékezünk, és velük együtt minden megalázott, kifosztott, elhurcolt, elpusztított zsidó hitsorsosunkra. Ártatlan vérük kiált az égre, és szólít mindnyájunkat: emlékezzünk és emlékeztessünk. Szerdócz az előző szombati hetiszakasz haftarájából idéz: „hatalmas vihar volt, mely hegyeket tépett le, és sziklákat tördelt... és az Örökkévaló nem volt a viharban.”

Merész gondolat a bibliai szerzőtől. Hiszen általános vélekedés, hogy az Örökkévaló mindenhol jelen van. De a háború viharában, a világégésben, a káoszban nincsen, nem volt ott – fűzi tovább a szónok az előbbi gondolatot. Mert az ő világa a teremtett rend, amelyben nem válhat a gonoszság érdemlé, a kiszolgáltatottság pedig bűnné. Csak ahol rend van, ott lehet jelen Isten dicsősége.

Auschwitz, ahová az újpestieket elhurcolták, a világtörténelem legnagyobb és legembertelenebb tüze volt. Pusztítása hatalmas úrt hagyott maga után. A Sulchán Áruháznál áll: „Egy elveszett zsidó lelket sem lehet pótolni.” Tizennyolcezer újpesti vált porrá és hamuvá az auschwitzi halálgárban – tizennyolcezerszeresen pótolhatatlan veszteség. És „az Örökkévaló nem volt a tűzben” – ismétli meg Szerdócz az idézetet.

Ez lehet hát a felelet a számtalan-szor feltett kérdésre, hogy hol volt Isten, amikor Auschwitz kemencéi égtek. Bármennyire fáj, logikus válasz. Hiszen ha ott lett volna, mind-

ez nem történik meg. A 124. zsoltár megerősíti az iméntieket: „Talán nem volt jelen az Örökkévaló, amikor ránk támadt az ember.” Ha a hallgató továbbfűzi Szerdócz Ervin elmélkedését, arra jut: súlyos árat fizettünk az olyannyira vágyott önállóságért. Mert így Isten ránk bízta a földi világot, minket is egymás gondjaiba ajánlva. És mi nem tudunk egymásra vigyázni. A go-

ábrázolja. De míg a nyilas és az SS-kommandó tagjai a karjukon viselik az embertelenség szimbólumát, a nyilas- és a horogkeresztet, a halálba menetelő zsidókon nincs ott a megbélyegzés jele, a sárga csillag. Vajon miért?

A szobrász nem tartotta méltónak egymás mellett mutatni az ártatlanság sárga csillagát és a gyűlölet, a kirekesztés horogkeresztjét, nyilas-

A 13 éves Hendzel Sára Eszter a dédszüleire emlékezik

(A szerző felvétele)

noszság, a kegyetlenség felülkerekedett a jóságon, becsületen, tisztességen.

Szerdócz a liturgiának azt a megrendítő pillanatát említi, amikor minden zsidó Isten kegyelméért könyörög, az előimádkozó odaáll az imapult elé, és halk hangon mondja: „Én, az érdemtelen, remegve és félve járulok eléd, ki Izrael felett trónolsz, hogy könyörögjek hozzád népemért, Izraelért, kinek küldöttje vagyok, ha nem is vagyok arra érdemes és méltó.” A szónok magára ölti a szerepet, úgy szól Istenhez: „Én, az érdemtelen, remegve és félve kérdelem: ha az érdemek elveszték Auschwitzban, van-e reménye a megújulásra zsidó közösségi életünknek? Ha az áldozatok könyörgése nem jutott el Hozzád, emlékezésünk hangja eljut-e Teled?” És a legsúlyosabb kérdés mind közt: „Vajon Auschwitz után mi a létezés értelme?” – „Azokhoz képest, akiket ártatlanul elpusztítottak, mennyit érünk mi?” – „Hogyan élünk azután, hogy ők nem élhettek?”

Mindezt hallva elnémul az ember. De az élet nemhiába a legcsodálatosabb ajándéka az Örökkévalónak, aki beléépítette, mint oltványt a fába, a megújulásra való képességet. Így történhetett meg, amivel a rabbi helyettes folytatja a beszédet: a háború és a borzalom után Újpest új rabija, Kepets Imre újjászervezte a hitközséget. 1945–46 között Murányi Miklós főrabbi újjáépítette a zsinagógát, felavatva a túlélő Kiss Bán Edit alkotását.

A monumentumon a művész az áldozatokat és hőhérait egyaránt

Horn Gyula halálának margójára

Személyesen sajnos nem tudok részt venni a július 3-ai megemlékezésen, de lélekben Önökkel együtt hajtok fejet a holokauszt áldozatainak emléke előtt.

A holokauszt példátlan gaztett az emberiség történetében. Előre megfontolt, politikai és gazdasági nyereségvágyból elkövetett tömeggyilkosság, melyre soha nem adható felmentés. Oncsalás, ha a magyarországi népiért felelősségét bárki csak és kizárólagosan a náci Németországra hárítja.

Ötven év történelmi tapasztalata talán elég idő ahhoz, hogy a magyarság végre bátran és őszintén szembenézzen önmagával, miként azt éppen a németek zöme tette elsőként, közvetlenül a háború után. A magyar állampolgárságú, a Magyarországot mindig is hazájuknak tekintő zsidók kirekesztése, sőt üldözése nem 1944. március 19-én, a német csapatok bevonulásával kezdődött. Nem felejtkezhetünk el a különítményesek gyilkosságairól, a numerus claususról, a gyalázatos jogtipró zsidótörvényekről.

Egyértelműen ki kell tehát mondani: történelmi bocsánatkéréssel tartozunk. Azok is, akik akkor éltek, s azok is, akik csak örökölték a bűnös elhallgatás gyakorlatát. Igen: bocsánatkéréssel tartozunk 600 ezer elpusztított és több tízezer elhurcolt és meggyötört honfitársunk miatt. Bocsánatot kell kérnünk Szerb Antalért, Radnóti Miklósért, a tudós Bródy Imréért, Petschauer Attiláért, az elégett orvosokért, az agyonvert művészekért, a megölt boltosokért, a

kézművesekért, a nőkért, akik nem lehetnek anyák és nagyanyák.

Bízom abban, hiszen ezt a választópolgárok döntő többsége meg is erősítette, hogy most majd egy jobb légkörű Magyarországon fogunk élni. Ahol nem kell rettegni a törpe kisebbségről harsogó, de jobbára csak a zsidók kirekesztésére törekvő hangoskodóktól. És éppen ezért adózzunk tisztelettel a magyar népek, azoknak, akikre nem hatottak a kirekesztő szövegek, a történelemhamisító megnyilvánulások.

Éppen ez, a választáson is megnyilvánult elutasítás adhat erkölcsi erőt, hogy egyértelműen kimondjuk a bocsánatkérő szót, és azt, hogy ebben az országban soha nem ismétlődhet meg az, amire ötven év múltán most, július 3-án emlékezünk.

Kérem, tolmácsolja a megemlékezés minden résztvevőjének őszinte együttérzésemet.

Horn Gyula levele Keller Lászlóhoz, az Emanuel Alapítvány elnökéhez 1994-ben.

Izrael Magyarországon

A néhai Horn Gyulára emlékezünk, akinek aktív szerepe volt a magyar–izraeli diplomáciai kapcsolatok újrafelvételeiben

Mose Arensz külügyminisztert magyar kollégája, Horn Gyula Budapestre hívta, hogy aláírják a diplomáciai kapcsolatok újrafelveteléről szóló jegyzőkönyvet. Az aláírási ceremóniát a sajtó jelenlétében 1989. szeptember 18-án tartották Budapesten, a magyar külügyminisztériumban. Beszédekben a múlt összefoglalása mellett kifejezték reményüket a kétoldalú kapcsolatok jövőbeli fejlesztésére, és szándékukat a közel-keleti békefolyamathoz való hozzájárulásra.

Következzen az elhangzottak rövid összefoglalása!

Horn Gyula: „Huszonkét évvel azután, hogy megszakadtak a diplomáciai kapcsolatok Magyarország és Izrael között, a kapcsolatok újrafelvétele kifejezi a magyar nép szándékát, a nemzetközi kapcsolatok új politikai realitáit és a múltbéli hibák kijavítását is. Jók a kapcsolatok a két ország és a két nép között. Ez a lépés mutatja az egymás iránt érzett kölcsönös rokonszenvet. Meggyőződésem, hogy a kétoldalú kapcsolatokban az érdek-képviselői irodák megnyitása óta lezajlott fejlődés ezt igen jól igazolja. A diplomáciai kapcsolatok újrafelvetelével tovább erősítjük ezeket a kötődéseket. Lehetséges, hogy vannak és a jövőben is lesznek különbségek a politikai attitűdökben, de a nézetkülönbségeket nem konfrontációval, hanem a párbeszéd lehetőségeinek keresése útján kell kezelni. Meggyőződésem, hogy kapcsolataink újrafelvétele a Közel-Kelet problémáinak szempontjából is kedvező. A jegyzőkönyv, amit Magyarország és Izrael közti diplomáciai kapcsolatok újrafelveteléről aláírtunk, nem irányul a világ egyetlen országának érdeke ellen sem. A magyarok fenn kívánják tartani jó kapcsolataikat a világ minden országával, és érdekelték a kapcsolatok további erősítésében. Reméljük, hogy Izraelnek lesz alkalma békét teremteni, és mindent megteszünk, hogy ehhez hozzájárulhassunk.”

Mose Arensz: „A ma aláírt egyezmény történelmi jelentőségű dokumentum, és azt hiszem, a pillanatot az Izrael, a zsidó nemzet és Magyarország közti kapcsolatok történeti perspektívájából kell szemlélni. A viszonyunkban voltak szomorú fejezetek is: a magyarországi nagy zsidó közösséget szinte teljesen megsemmisítették a második világháború utolsó hónapjaiban. E közösség túlélőinek legnagyobb része ma Izraelben él. Ma megerősítjük a népeink és országaink közti baráti viszony alapjait. Nincs kétségem afelől, hogy a magyar kormány döntése a diplomáciai kapcsolatok újrafelveteléről bátorságot igényelt. Mi Izraelben ezt ama bátorság részének tekintjük, amely jellemzi a magyar vezetést, ha problémákkal kerül szembe. Néhány ország úgy gondolja, hogy a diplomáciai kapcsolatoknak feltétele kell hogy legyen az ideológiai egyetértés. Egyikünk sem hisz ebben, és úgy gondoljuk, hogy a diplomáciai kapcsolatok mindkét ország javát szolgálják. Nagyra értékeljük érdeklődésüket a közel-keleti békefolyamat iránt. Ezen a téren is úgy gondoljuk, hogy az izraeli–magyar diplomáciai kapcsolatok újrafelveteléről szóló jegyzőkönyv hozzájárulhat ehhez. Reméljük, hogy a ma aláírt egyezmény lehetővé teszi a mindkettőnk számára előnyös információcserét. Ez elmúlt években világhosszá vált: az országok közti együttműködés – és különösen a gazdasági együttműködés – olyan óriási előnyökkel járhat, melyeket korábban el sem lehetett képzelni. Ez nyilvánvaló az Európai Közösség országai között lezajlott fejlődés alapján is. Az elszigeteltségben élő országok magukat büntetik. Számos olyan dolog van, amelyet együtt megtehetünk a két nemzet boldogulása érdekében. Ez tekinthető a kezdetnek.” Egy újságíró kérdésére, aki aziránt érdeklődött, hogy a hatnapos háború alatt a diplomáciai kapcsolatok megszakításában szerepet játszott-e az a nemzeti önazonosság-keresés, amely a kommunista blokk kelet-európai országaira talán jellemző volt, Horn kijelentette: „Néhány évvel ezelőtt, amikor megkezdődött az izraeli kapcsolatok normalizálásának megvitatását, alaposan áttanulmányoztuk az 1967-es dokumentumokat, és azt, hogy mi okozta a diplomáciai kapcsolatok megszakítását. Azt kell mondanom, hogy nem kizárólag ideológiai okok játszottak ebben szerepet, hanem az is, hogy nem voltunk megfelelően tájékozottak a háború részleteit és lefolyását illetően.”

(Kol Jiszráél)

Rados Virág

MOSZKVA

Tabu helyett multimédia

A Szovjetunió idején környékéről elnyomott orosz zsidóság megújult önbizalommal nyitotta meg tavaly novemberben Kelet-Európa legújabb és egyben legmodernebb ilyen témájú múzeumát, a Zsidó Múzeum és Toleranciaközpontot.

Az 1927-ben Konsztantyin Melnyikov avantgárd építész tervei alapján, eredetileg buszgarázsak épült csarnok első pillantásra alig emlékeztet múzeumra. Félhomály, 4D-s mozi, animált fotók, interaktív képernyők, hatalmas vetítősávok fogadják a látogatót, miközben klezmermuzsika, szemtanúvallomások, éneklés és imák kakofóniája veszi körül. Az 50 millió dollárba került hatalmas projekt ötletét az Oroszországi Zsidó Szervezetek Szövetsége (FEOR) több mint egy évtizeddel ezelőtt vetette fel, amely azután számos támogatóra talált. A szponzorok között van a Chelsea focicsapat zsidó tulajdonosa, *Roman Abramovics*, illetve a szintén milliárdos *Viktor Vekszelberg*. *Vlagyimir Putyin* elnök egyhavi fizetésével járult hozzá a múzeum létrehozásához, melynek megnyitását izraeli kollégája, a Fehérorosz származású *Simon Peresz* is részt vett. A kiállítóterem mellett könyvtár, konferenciaközpont és gyermekközpont várja a látogatókat. Egy közismert kávézólánc kóser kávéházat üzemeltet.

A kerek 9000 négyzetméteren elterülő állandó kiállítás gondolati gerince Oroszország zsidósága történelmének bemutatása a cári idők-től a Szovjetunió összeomlásáig. Központi exponátuma szemléletesen mutatja be az oroszországi zsidó lakosság évszázadok alatt kialakult zárt társadalmát, melynek fizikai megtestesülése a 20. század elejéig létezett zsidó települési forma, a stetl. Ezek a mai Ukrajnát, Fehéroroszországot, Lengyelorszá-

got és Litvániát átívelő sávra voltak jellemzőek, ahová Nagy Katalin cárnő 1791-es rendelete kötötte az ország zsidó lakosságát. A múzeum talán legjobban sikerült része ez, ahol magunk is stetl-lakóvá válhatunk. Akárcsak a múzeum többi része, ez sem hagyományos felépítésű, hanem rengeteg interaktív panel található benne: gyertyás asztal mellett ülve részt vehetünk egy virtuális családi sabbáton, a zsinagógában belevághatunk a virtuális tórába. Gombnyomásra felcsendül a kántor éneke. Szkenner segítségével sakternak öltöztethetünk, kovácsnak vagy akár rabbinak. Mindeközben összefutunk a stetl lakóinak életnagyságú hóféhér szobraival: piacozó asszonyokkal, jámbor imádkozóval, zeneszakkal. Szóba kerülnek a hírhedt pogromok és antiszemita indíttatású perek is, mint például Menáchem Bejlisz esete, akit 1913-ban rituális gyilkossággal vádoltak meg.

A kiállítás 11 másik pavilonja sem kevésbé érdekes. Több részleg mutatja be az orosz, az ukrán, a belorusz, illetve az egyetemes kultúra fejlődéséhez hozzájáruló zsidó sze-

mélyiségeket, mint például az író Sólem Aléchemet, akiről unokája mesél egy felvételen, vagy Marc Chagallt. Egy kávézóban szavazhatunk arról, mi magunk hogyan reagálnánk a 19. századi, zsidókat ért atrocitásokra. Arrébb zsidó származású politikusok és tudósok sorsával ismerkedhetünk meg a kommunista hatalomátvitel idején és után. Lenin – akinek egyes adatok szerint zsidó gyökerei voltak – védelmébe veszi izraelita honfitársait.

Akárcsak az orosz társadalom egészében, a második világháború különösen fontos szerepet tölt be a múzeumban. Egy húszméteres képernyőn folyamatosan láthatjuk túlélők beszámolóit. Nemcsak holokausztáldozatokról van szó, hanem zsidó származású frontharcosokról is! Háborús hősről is tudomást szerzünk, például Izraél Fiszanovics tengeraltábornok-kapitányról vagy a híres T-34-es tankok gyártásáért felelős Iszák Zalcmánról. Mint kiderül, a Reichstag tetéjére zászlót kitéző katonáról készült világhírű fotó zsidó haditudósító felvétele, Jevgenyij Kaldejé. Sőt mi több, ma-

gát a zászlót egy izraelita szabó varrta. A fasizmus áldozatairól külön teremben emlékeznek meg, mely közvetlen számítógépes kapcsolatban áll a Jad Vasem adatbázisával.

A háború utáni időszak bemutatása a kommunista pártvezetés könyörtelen antiszemitizmusáról és az ebből eredő politikai megkülönböztetésről szól, valamint az ún. refúzyikokról, akiknek megengedték az Izraelbe vagy az USA-ba történő kivándorlást, később az NSZK-ba is. Ennek pozitív kicsengése az emigránsok sikertörténetei, mint amilyen a moszkvai születésű Szergej Brin esete. Ő a Google egyik társalapítója.

A múzeum elsődleges célja a zsidó és nem zsidó honfitársak egymáshoz közelítése, a zsidó kultúra értékeinek bemutatása szokásaik megmagyarázása révén, miáltal évszázados téves hiedelmek tűnhetnek el, begyökerezett tabuk dőlhetnek meg. Amerikai megalkotója, *Ralph Appelbaum*, akinek nevéhez a New York-i Holokauszt Múzeum létrehozása is fűződik, tudományos alapokra épülő szórakoztatva tanuláshoz szánta.

Egyes kritikusok úgy vélik, az intézmény túlzott szemérmességgel

kerüli az orosz lakosságban mélyen gyökerező antiszemitizmus kritikus feldolgozását. Mindazonáltal az utóbbi években enyhült az országban a zsidóellenesség. A FEOR becslése szerint a lakosoknak csak mintegy 8 százaléka tekinthető kifejezetten antiszemita. A budapesti rabbiképzőben végzett *Sájevics* főrabbi is optimistán nyilatkozik e témában. Ennek ellenére sokakat felháborított Simon Peresz izraeli elnök, amikor a megnyitón tartott beszédében köszönetet mondott az „évezredes vendégszeretetért”, amivel gyakorlatilag semmibe vette a zsidók évezredes hátrányos helyzetét.

A zsidó témájú kiállításoknak hagyományai vannak Oroszországban. Közel két évvel ezelőtt kezdte meg működését a jóval szerényebb Zsidó Történet Múzeuma. De már a szovjet időkben is léteztek illegális házi múzeumok. Ez az új, innovatív Zsidó Múzeum és Toleranciaközpont nemcsak az országban, de minden valószínűség szerint egész Európában pártját ritkítja.

Polgár György, Moszkva

Jelenthet-e elméleti megnyilatkozást az, ha utat engedünk bizonyos mozgásoknak, melyek arcunkat alakították, fiatalágunk „kisember hangját”, világberendezkedésünket, szüleink megpróbáltatásait, gyűlölt vagy imádtott szlogenjeinket, melyek emelyéget vagy gyöngeségi rohamokat idéznek fel bennünk, melyekkel múltatuk önpusztító óráinkat és napjainkat, és melyeket aztán, valamiféle tisztességes akarással és emberszerető kitalálással, a világ felé fordítottunk? A szájpadrólunkhoz tapadt szót izlelgetjük, találgatjuk, hogy vajon mennyi az emberség benne? Dénes Béla egy ősi kínai közmondást idéz: „A hosszú ruha akadályozza a járást, a sok beszéd a megértést.” Pedig beszélni kell, kibeszélni, mert csak a szavak oldhatják fel a görcsöt, a belső remegéseket. Tapasztalatainkat lazán és megengedően kezeljük, és közben igyekszünk elszántak és hajthatatlanok lenni. Egy viszonylag vékony könyvecske lapjait fésülgetem ujjaimmal, és ha beleolvassok, észreveszem, hogy a filozófia és a horror határvidékén tapogatózom. „Nem szabad olyan országban maradni, ahol így bánnak az emberrel. Ahol zsidók bánnak így zsidókkal. Mert mind a két nyomozóm zsidó származású volt, és annak látszott a csoportvezető is” – írja Dénes Béla *Ávós világ Magyarországon* című könyvében, kiáltó, önmarcangoló következtetésként, betetőzéseként annak a gondolatoknak, melynek elbeszélése közben a szerző a hallgatóságról az övéhez hasonló gondolkodási modellel feltételez.

Egyedül vagy egy zárkában, mely keskeny, hogy éppen csak elfér benne. A falakról csöpög a víz, csak egy reflektor világít éles, kibírhatalan fényel. Állni nem bír, a cementpadlón ül a néhány centiméteres vízbe. Összetört vagy, elfáradt és apatikus.

Dr. Dénes Béla (1904–1959) orvos, tehát tudja, hogy bennán, súlyos cukorbetegben nem sokáig bírja. Tudós ember is, könyvkiadó, író, lapszerkesztő, talán, aligha túlzok, már csak a megpróbáltatások által is, filozófus... Lehet-e ávós zsidó? Egyáltalán: ki a zsidó? Vajon ezek a szörnnyeteg zsidók-e valóban?

Cionért áldozott életének tulajdonságjegyei az egyébként rendkívüli embereket felsorakoztató magyarországi cionizmus emblematikus figurájává tették. Teljesítette az ősi parancsolatot: továbbadni, elmondani a jövő ge-

nerációknak. Emlékiratait, börtönnaplóját 1958-ban magyar nyelven írta Tel-Avivban. 33 évvel később jelent csak meg a Kossuth Kiadónál *Ávós világ Magyarországon* címmel, majd 2002-ben Schmidt Mária történész gondozásában és magánkiadásában ismét. Forrásszövegnek sem utolsó, vallási és politikai hovatartozás nélkül mindenki számára izgalmas, tanulságos és fontos dokumentum. Halála után fél évszázaddal elmondhatjuk, élete prófécia volt, hasonlatos a bibliai elbeszélésekhez, a profétizmus dialektikájához. A történelemnek ilyen szintű megértése megerősít bennünket emberségünkben, a szeretetben, a tisztességben, hitünkben. A könyvhöz mellékelt doku-

MAGÉN ISTVÁN

Olvasonapló Az ÁVO börtönében Egy cionista orvos emlékiratai (1.)

mentumanyagban dr. Dénes Béla özvegyének *Schmidt Máriához* Herzliáról 1990-ben írott sorait olvashatjuk: „...egyben felhatalmazom Önt és teljes mértékben az Ön belátására bízom, amennyiben szükségesnek tartja az eredeti szöveg lerövidítését, elő- és utószó megfogalmazását, magyarázatok és egyéb függelék hozzáfűzését...”

Dénes Béla 1904-ben Springer Bélaként született Budapesten. Apját papírgyári érdekeltség jómódúvá tették, mindennek kausztikus következménye lehetett egy nagy ívű életpálya. Springer Dávid pompás gyerekkort teremthetett volna fiának a szabadkőműves eszméken érlelődő családban. A neveltetés zavartalanságát és felhőtlenességét azonban elhomályosította a korai gyermekparalízis, öt éves korára mindkét lába megbénult. Szülei tevékenységére ezután a tolvokcsiba kényszerült, mozgáskorlátozott gyermekük tehetségének kibontakoztatásáért folytatott küzdelem nyomta rá a bélyegét. Ez az egész gyermekkorán átvonuló orvosi kezelése és műtétek sorát eredményezte, melynek végén megtanult két bottal járni. Az egyetemi verekedések alkalmával úgy megütötték, hogy a baj fülére megsüketült. „Az én fülem is érzékeny volt az antiszemitizmus irányában,

talán ezért is süketítettek meg az Ébredő Magyarok 1923-ban.” Alig 15 éves, amikor belép a Magyarországi Szociáldemokrata Pártba, tagja marad betiltásáig, 1932-ben átlép a Szocialista-Cionista frakcióba. Amikor a Poalé Cion elnökévé választotta, megkapta a rendőri felügyeletet is, melyben a Horthy-rendszer a baloldali cionistákat részesítette.

Letartóztatásának estéjére így emlékezik: „Este tíz óra felé leültünk vacsorához, melyet a háztartási alkalmazottunk hozott be. Feltűnt, hogy a kutya (kis fekete spániel, a szerk.) állandóan remeg, nem megy le rólam, s nem akar enni, holott máskor ez a legfontosabb dolog számára.”

A valóságnak a látszólagossal egyenértékűvé vált áttétei révén az olvasás itt már küzdelemmé válik, „az olvasás mint munka” most már nem csupán értelmi fölőselet feltételez az olvasótól, hanem az értelem transzcendentális kapcsolatait is felpezdíti. „Az egy csengetés valóban az ávót jelentette. A kutya remegett, és újra meg újra hányt. Villámlott, dörgött, a vihar csapkodta az ablakokat, mialatt az ávósok megkezdtek és lefolytatták a házkutatást.” Dénes koholt vádak alapján, a szovjet mintára kiagyalt anticionizmus áldozata lesz. A torok mélyén vibráló sikoly fel-feltör, mennél inkább igyekszünk azt magunkban elfojtani. „Csütörtök hajnal volt. Az ávósok jegyzőkönyvet készítettek arról, hogy mit vittek el. (...) Megsimogattam a kutyámat utoljára életemben. (...)...a csúszós, nedves kerten át elindultam az autók felé. (...)...éles kanyarral be egy ház kapuján, a lépcsőházból ki az udvarra. (...) Az autót megállt. Megérkeztem az Andrássy út 60-ba.”

Saját bevallása szerint Székely Béla (Bethlen, 1891 – Buenos Aires, 1955) erdélyi származású pszichológus, pszichológiai szakíró, költő, író, publicista, az akkor még Kolozsvárról megjelenő Új Kelet szerkesztője, az Er-

délyi Zsidó Nemzeti Szövetség egyik vezetője, az egész világot behálózó Aviva cionista leánymozgalom szervezője nevelte cionistává. Orvosi diplomáját Bécsben szerezte meg 1929-ben, 1933 szeptemberéig a Rókus kórházban dolgozott, majd szociológiai, történelmi és irodalmi irányultságai miatt, és talán mozgáskorlátozottsága miatt is, hátat fordított az orvoslásnak, és megalapította a Független Szemlé. A lap 1933 januárja és 1935 júniusa között működött, Faludyt, Bálint Györgyöt, Ignótus Pált, Vas Istvánt, Berda Józsefet, Radnótit, Gellérit szólaltatta meg többek között.

Ami a helyzet drámaiságát illeti, a korának történéseire jellemző folytonos kirekesztettség most már nem csupán a szereplők lelkiállapotát mintázza, sokkal inkább vallatásával, kínzóival folytatott dialógusait is. „A szobában csak a csoport vezetője, egy fölfelé fésült hajú, telt képű, zsidónak látszó fiatalember maradt és két, ugyancsak zsidó társa. (...)...örömenek adott kifejezést, hogy végre sor kerül a cionistákra is. Elég sokáig túrték ezeknek a képeknek, árulóknak akcióit, akik elbolondították a zsidó fiataloságot, mondta.”

Nem magáról a fogalomról vagy annak eredetéről, nem is a teóriájáról, inkább csak a logoszárol van szó, sejtésekről, megbocsáthatatlan tévedésekről, melyekbe aligha érdemes belebonyolódni. „Meglátjuk, hogy ebben az országban nemcsak Minszentyéket nem túrik, de a cionistákat sem. Mert a cionisták legalább olyan veszélyesek, hiszen őket a nemzetközi zsidóság támogatja!” – kiabálja a nyomozó. A rejtett értelem megtelik a sorsgyalázó elméletek ősi kátéjából kiszakított kijelentésekkel. Az antiszemitizmus mindig parázsló tüzének táplálására, melyet most Rákosiék élesztettek, égő áldozatul odavetik a cionistákat. „Én még akkor nagylegény voltam, és megkérdeztem, hogy zsidó léte hogy mondhat ilyet? Erre hirtelen azt kérdezte: tényleg annyira zsidónak nézek ki?”

Íme, az arcvonásait szégyenlő, vallásáról, népéről, annak történelméről mit sem tudó, találatlan, talán csak a nációk által a kommuniszták karjaiba hajszolt zsidó semil jellemzusa. A pribéké, a fenegyereké, akinek szadizmusa nem egyéb, mint ávós egyenruhába bújtatott öngyűlölet, skizofrénia, kisebbségesség.

(folytatjuk)

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő-szerda 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Műfogorrögztés miniimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. Telefon: 320-4778. www.drvirag-dental.hu és www.mini-implantatum.hu

Manikűr, pedikűr. Hívásra házhoz megyek. 06-20-551-4580.

Otthoni szakápolást vállalunk Budapest területén, szükség esetén egyedi szakorvosi ellátással és gyógyászati segédeszközök helyszínre telepítésével. Együttműködünk a háziorvossal, kórházi szakorvosokkal. Kóser étkeztetést is biztosítunk. Szakmai működés engedéllyel és felelősségbiztosítással rendelkezünk. Tartós megrendelés esetén árkedvezményt adunk. E-mail cím: alarmcentrum@alarmcentrum.hu, 24 órás telefon: +36-30-443-1016.

Licités eljárással eladó ingatlanok!

Bp. III., Czetz János u. 67. sz. alatt 30 m²-es garázs. Kikiáltási ár: 2 000 000 Ft.

Gyömrőn 730,35 m²-es kastély 9398 m²-es telekkel és 9758 m²-es kerttel. Kikiáltási ár: 95 000 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 604 m²-es telek. Kikiáltási ár: 3 900 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 603 m²-es telek. Kikiáltási ár: 3 860 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 620 m²-es telek. Kikiáltási ár: 4 000 000 Ft.

Sárbogárd, Ady Endre úton 38 m²-es, egyszobás, komfortos öröklakás. Kikiáltási ár: 3 900 000 Ft.

Göd, Teleki Pál utcában 535 m²-es telken 53 m²-es, kétszobás, összközműves, teljes lakóingatlan melléképülettel (9,4 m²). Kikiáltási ár: 12 000 000 Ft.

Az ingatlanokról a 30-355-9541 vagy a 30-217-3460 telefonszámon lehet érdeklődni munkaidőben.

VIII. kerületi, Blaha Lujza tér melletti, 55 m²-es, pompás lakásomat lakotlan fél áron eladnám. Csak megbízható egyének jelentkezését várom. E-mail cím: zsanio1@t-online.hu

Az önkéntes munka Izraelben továbbra is folytatódik! Magyar csoport indul augusztus 11-én. Jelentkezés Deutsch Jánosnál: 06-20-233-8454, lljano@freemail.hu.

Tóthné Hívós Katalin fogtechnikus mester. Fogsorok, hidak készítése, javítása soron kívül. Fogszabályozó, fogfehérítő. Fogászati hátér biztosított. Szolid árak. Mozgáskorlátozottakhoz házhoz megyünk. Hétfélig ügyelet. 1013 Bp., Krisztina krt. 51. fszt. 1. Déli pályaudvarhoz közel. 06-30-222-3016, 06-1-356-9372.

KASTÉLYOK BERENDEZÉSÉHEZ vásárolok nagyméretű, kisméretű fest-

ményeket, **EZÜSTTÁRGYAKAT**, 12 vagy 6 személyes (akár hiányos) evőeszközöket, cukorbozokat, gyertyatartókat, tálcákat stb., Kovács Margit, Gorka kerámiát, herendi, meissen, Zsolnai porcelánokat, régi álló, fali, asztali díszórákat, antik, barokk bútorokat, tabemakulumot, szekretet, reneszánsz dolgozószobát, bronz-, fa-, márványszobrokat (hibásakat is). Teljes hagyatékért első vevőként a legmagasabb árat fizetem, **KÉSZPÉNZBEN**. Díjtalan kiszállítás, értékecsés, vidékre is. **Üzlet tel.: 201-6188, 06-20-323-4104.**

Társasházak karbantartását, kőművesmunkákat, festést, padlások, pincék, lépcsőházak takarítását vállalom. 06-70-216-0234.

Színes és fekete-fehér nyomtatás, másolás, plakátnyomatás, könyvnyomatás, névjegykészítés a Mammut I.-ben, a II., VI., IX. kerületekben. Messinger Miklós, 06-20-934-9523, www.rcontact.hu

Kettő és fél szoba-hallos, összkomfortos, teljesen felújított, I. emeleti, panorámás lakás a Frankel Leó úti zsinagóga közelében eladó. Telefon: +36-30-241-7314, vagy: zsuzsa.sunday@gmail.com. Csak magánszemélyek hívjanak.

Debreceni est a Rumbachban

A jelenlegi állapotában is egyedülálló adottságú, gyönyörű Rumbach Sebestyén utcai templom adott otthont a Debreceni Zsidó Hitközség, a Mazsihisz, valamint a Mazsók által közösen szervezett Zsinagógái Emlékestnek.

A program előtt lehetőség volt a talmud-tóra helyiségében istentiszteleten részt venni, ahol Fröhlich Robert főrabbi, Zoltai Gusztáv ügyvezető igazgató, a Dohány utcai templomkörzet elnöke és Fekete László főkanonok köszöntötte a két közösség megjelentjeit.

A Rumbachban *Dickmann Sándor* (Debrecen) üdvözölte mások mellett *Fónagy Jánost*, a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium parlamenti államtitkárát, Zoltai Gusztáv üv. igazgatót, *Tordai Péter* BZSH-elnököt, *Deblinger Eduárdot*, a MAOIH elnökét, *Aser Ehrenfeld* főrabbit, *Szabó Györgyöt*, a Mazsók elnökét, *Horovitz Tamást*, a DZSH elnökét és mindazokat, akik a debreceni zsidóságot képviselték, valamint *Steiner Pál* országgyűlési képviselőt, *Rónaszékiné Keresztes Máriát*, Erzsébetváros alpolgármesterét, a karcagi, a páva és a hegedűs Gyula utcai körzetek elnökeit, majd tolmácsolta Izrael Állam magyarországi nagykövete, a távol lévő *Ilan Mor* jökvánóságait.

Fónagy János megnyitójában köszöntötte a megjelenteket, elsősorban – mint meg is jegyezte – nem államtitkárként, sokkal inkább helyileg érdekeltként (a kerület egyéni parlamenti képviselőjeként) és családi vonatkozásban is érintettként. Megjegyezte: ahhoz, hogy ez az épület ne csak múltat és emlékeket képviselhesen, még sokat kell tenni. Hivatalosan jelentette be, hogy a soá 70. évfordulójára rendezett 2014-es emlékvé során tervszerűen és a programhoz kapcsolódóan kerül sor például a Rumbach utcai zsinagóga helyreállítására, a kőszegi visszavásárlására és rendbehozatalára, a Józsefvárosi pályaudvar őrzött emlékhelyé történő rekonstrukciójára. Az államtitkár kitért arra is, hogy az épületek mellett, melyek téglából és kőből állnak, azt élővé tevő régi-új közösségekre, közös törekvésekre is szükség lesz.

Zoltai Gusztáv ezeket mondta: „A mai alkalom különleges. Különlegességét azok az értékek adják, amelyek nemcsak számunkra, zsidó emberek számára fontosak, hanem mindenki számára, mert ezek az értékek adhatják azt a fundamentumot, amely a magyarországi zsidóság számára a megerősödést, az összetartozás fogalmát és fontosságát jelenti. A kultúra jellemzi az embert, a társadalmat, de jellem-
het csoportot, nemzetet is, vagy generációkat szintűgy.

Léber András haifai lakos, a kolozsvári születésű néhai Léber Gyula fia vagyok, szeretném felkutatni Kecskeméti Andor újpésti lakost vagy valamilyen leszármazottját. 1945. január 2-án hajnalban, a Duna-parton apám, Léber Gyula és Kecskeméti Andor összekötözve, a nyilasok sortúze elől menekülve beugrott a Dunába. Mindenkit agyonlőttek, ők azonban beúsztak egy csatornába a Lánchíd alatt, és életben maradtak. Léber Gyula Budapestben ismerte meg Kecskeméti Andort, amikor sebesülten fektüdtek a kórházban, majd együtt bujkáltak a védett házakban. Az információkat kérem eljuttatni címre (leber.andrei@gmail.com, tel.: 00-972-4-8598664), valamint budapesti barátom, Bányai Ferenc címére (bferi51@t-online.hu, tel.: 06-20-969-4981).

Eladó XIII., Visegrádi utcában, a metrótól és a piactól 2 percre, szép, déli fekvésű téglaházban 81 m²-es, IV. emeleti, egyedi fűtésű, kétszobás, személyzetis, utcai lakás. 06-30-664-1219.

HÁZASSÁG

Deborah baráti köre szeretettel várja az ismerkedni vágyókat. 06-30-469-9411, 06-1-240-0090.

Salom komoly társközvetítő. Fülöp Zsuzsa. Tel.: 06-20-934-9523. E-mail: zsuzsa194705@t-online.hu

het csoportot, nemzetet is, vagy generációkat szintűgy.

A zsidó kultúra színes és mély gyökerekkel bír, sok esetben vallásunk alapjaiból épülő kultúra, meghatározó a diaszpóra kultúráját illetően. Ezért is kell nekünk példát mutatni mások számára vallási, szellemi, erkölcsi értékeink tekintetében. Ez elődeink üzenete, ez az üzenetünk a manak, és ez gyermekeink elvárása velünk szemben. És ezt csak egységben tudjuk teljesíteni.

Egység pedig akkor van, ha nem ragaszkodunk önnön központi helyzetünkhöz, hanem kitekintünk a világra, országunk vidéki közösségei felé, azzal az érzékenységgel, amivel tudatjuk feljűk, igen, mi figyelünk rájuk, figyeljük azt a törekvést, ahogy ők lokálisan próbálják zsidó kultúrákat ápolni, ahogy nyitottsággal próbálnak más szervezeteket, oktatási intézményeket bevonni, ezzel is erősítve bennünket.

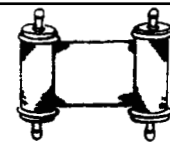
De ez mit sem ér, ha nincs meg a híd közöttünk. Ezt a hidat hitünk és kultúránk köveiből építjük, olyan erőssé, hogy bárki számára átjárható legyen. És itt most ennek a híd-nak köveit építjük és helyezzük egymás mellé, Budapest és Debrecen közé.

A Debreceni Zsidó Hitközség hosszú évek óta fogadja évente legálább egy alkalommal a magyarországi és a határon túli közösségek tagjait, mutatja meg a Debrecen városában lévő és a zsidó kultúrához tartozó értékeket, művészi teljesítményeket.

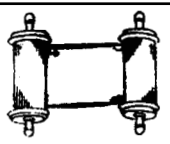
Ez a mai alkalom a Mazsihisz, a Mazsók és a debreceni hitközség együttes kezdeményezésére jött létre. Az Ady-gimnázium diákjainak produkciója, mely zsidóságnak történelmének szomorú időszakát bemutató emberi történet, a Fekete Dániel és Mike Ádám zeneszerzők által írt Izrael rockoratórium, melynek nemrégiben volt az ökumenikus ősbemutatója, olyan értékek, esszenciák, amelyek mellett nem mehettünk csak úgy el.

Felkaroljuk őket és visszük magunkkal. Visszük, és útközben Magyarország számos helyéről összegyűjtve haladunk velük tovább azon az úton, amely hídként mutatja meg a vidéki közösségek és a városi közösségek közötti összetartozást, példát mutatva ezzel más nemzetek, más vallási közösségek számára.

Példát a múlt ápolásából, példát a jelenhez való alkalmazkodásból, hitünkhez és származásunkhoz való ragaszkodásból és nyitottságunkból, példát a jövő generációi számára a helyes értékrendekből, a hagyományok ápolásából.”

IMAI DÓK

Templomok	Péntek	Szombat	Péntek	Szombat
	este	reggel	este	reggel
	Júl. 19.	Júl. 20.	Júl. 26.	Júl. 27.
Dohány	18.00	9.30	18.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.30	10.00	18.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	19.00	9.30	19.00	9.30
Vasvári P. u. 5. (Iubavicsi)	19.30	9.00	19.30	9.00
Thököly út 83.	18.30	9.00	18.30	9.00
Hunyadi tér 3.	19.00	9.00	19.00	9.00
Bethlen tér 2.	19.15	9.30	19.15	9.30
Nagyfuvaros u. 4.	19.00	8.00	19.00	8.00
Rabbiképző-ORZSE (Scheiber S. u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	20.25	8.00	20.25	8.00
Alma u. 2.	18.00	8.45	18.00	8.45
Kórház (Amerikai út 53.)	17.30	7.30	17.30	7.30
Páva u. 39.	19.00	9.30	19.00	9.30
Dózsa Gy. út 55.	19.00	9.00	19.00	9.00
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	18.30	9.00	18.30	9.00
Visegrádi u. 3.		9.00		9.00
Desseffy u. 23.	20.25	9.00	20.25	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)		8.45		8.45
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	17.30		17.30	
Vidéken				
Vác (Eötvös u. 3.)	18.00		18.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	18.00		18.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	20.15	8.00	20.00	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	20.15	8.00	20.00	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	18.00	8.00	18.00	8.00
Pécs (Füzdő u. 1.)	18.30	10.30	18.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	18.00		18.00	
Szombathely	18.00		18.00	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	18.00		18.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	18.00		18.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	18.00		18.00	
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	18.00		18.00	
Siófok (Széchenyi út 4.)	18.00		19.00	

NAPTÁR

Július 16. kedd	Áv. 9.	Tisá bööv böjt
Július 19. péntek	Áv. 12.	Gyertyagyűjtás: 8.15
Július 20. szombat	Áv. 13.	Szombat kimenetele: 9.30
		Sábbát náchámu
Július 22. hétfő	Áv. 15.	Chámisá ászár bööv
Július 26. péntek	Áv. 19.	Gyertyagyűjtás: 8.08
Július 27. szombat	Áv. 20.	Szombat kimenetele: 9.21

Hírek, események röviden

– **A Wesselényi utcai ortodox iskola** tokaji hétvégét rendezett, amelyen tanulók, szülők, tanárok, meghívottak vettek részt. Pénteken Nagy-Tökaj egykori és mai zsidó vonatkozásaival ismerkedtek. Az önkormányzat hozzájárult, hogy péntek este az egykori zsinagógában – ma kultúrház – tartsák meg a sábbát köszöntését. Szombaton a helyi imaházban imádkoztak. A beszélgetést Zév Pálesz, Dán Domonkos és Hegedűs Pál tanárok mondták el. Vasárnap a tokaji régi temetőt keresték fel. Tartalmas hétvége volt.

– **Helyreigazítás.** Előző számunkban a Múzeum Scheiber-kiállításáról szóló tudósításban sajnálatos elírás történt. A Zsidó Múzeum igazgatója

Szabó György, a Mazsók elnöke példaértékűnek nevezte a DZSH legutóbbi rendezvényt. Szólt a zsidó szervezetek közt szétosztható összegről, melynek segítségével, a hajdani állapot visszaállításával, kulturális és hitélettel töltődnek meg zsinagógák.

Horovitz Tamás elnök rendhagyóan nevezte az eseményt, reményteljes kezdetnek egy szélesebb körű nyitást szempontjából. Utalt arra, hogy hagyományteremtő volt szándékuk, és igyekeznek gyakrabban magas színvonalú programokban részesíteni a fővárosiakat is.

Aser Ehrenfeld a másnap kezdődő böjt kapcsán szolt a két Szentély pusztulásának okairól, kiemelten a második kapcsán felmerülő erkölcsi kérdésekről, a zsidóság összetartásának fontosságáról. A főrabbi beszéde sokunk számára intő tanulságokat tartalmazott a jövőnkre és a

dr. Peremiczky Szilvia. A hibáért elnézést kérik.

– **Megjelent Hirsch Gábornak** a Békés megyei zsidóság holokausztjáról szóló könyve. A Balogh István lektorálásával készült kötet a Tevan kiadó gondozásában látott napvilágot.

– **Füredi nyaralás.** A Mazsihisz balatonfüredi üdülője az idén július 1-jétől augusztus 20-áig tart nyitva. Szeretettel várjuk kedves vendégeinket. A szobák két- és négyágyasak, fürdőszobával, színes televízióval. Napi háromszori étkezést biztosítunk, valamint figyelembe veszünk egyéni kéréseket is. Jelentkezni lehet a 413-5571-es telefonon a Szociális Osztályon.

– **Holokauszt Emlékközpont.** Cím: Budapest IX., Páva utca 39. Nyitva: hétfő kivételével naponta 10–18 óra között. Telefon: (1) 455-3333. Honlap: www.hdke.hu. E-mail: info@hdke.hu

magyarországi zsidóság jövőjére vonatkozóan.

Mindezek után került sor elsőként *Márkus Luca* (Debrecen, az Ady-gimnázium drámatagozatos tanulója, számos vers- és prózamondó versenyen s egyéb díjak nyertese) felolvasására, melynek során *Heller Zsoltnak* (Debrecen) a közeljövőben „Szefer, avagy az én zsidónegyetem” címmel megjelenő novelláskötetéből a Castingot mutatta be a közönségnek. *Fekete Dániel* és *Mike Ádám* (Debrecen) Izrael című rockoratóriumából két dalt adtak elő.

Végül a már Debrecenben is nagy sikerrel játszott kis egyfelvonásos (Karin Levine: Hanna böörndje) került színre, szintén az Ady-gimnázium tanulóinak átíratában, *Ladányi Laura* rendezésében.

A nagyon kellemes, szép este fogadással zárult.

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829

E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu

Főszerkesztő:

Kardos Péter

Olvasószerkesztő:

Gábor Zsuzsa

Kiadótulajdonos:

Mazsihisz

Előfizetési díjak:

Belföldön: 1 évre 4800 Ft

Külföldre 6800 Ft/év

USA és Izrael: 7500 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUBH

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap

Üzletág, előfizethető a kiadónál.

Postacsek: 11707024-22118480

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes zöldszámon.

Szedés, tördelés:

WolfPress Nyomdaipari Kft.

Nyomdai munkák:

mondAe Kft., www.mondat.hu

Felelős vezető: Nagy László

SPÁNN GÁBOR

Ganven

Az egyik zsinagógabeli padtársam istentisztelet és kidus között elkezdte nekem szidni a magyar egészségügyet. Egy pillanatra sem csodálkoztam, tekintettel arra, hogy ez a tárca ma pontosan azt a szerepet tölti be, mint a létező szocializmusban a Patyolat. A legkönnyebb szidni!

Az elkészített zsidó még párhuzamot is vont: nagyanyámat sűrűn kell beadnom kórházba, és minden esetben közlik, hogy nem vállalnak semmiféle garanciát a gyógyulására, csak éppen, ellentétben a Patyolattal, a felvételi lapjára nem írják rá: üt, kop, folt, pecs. De ami legutóbb történt velem, az végképp kiverte nálam a biztosítékot. A nagymamát ismét kórházba kellett vinni, eltávolítandó a veseköveit. A felvételnél előre közölték velem, mint közeli hozzátartozóval: amennyiben a néninek egyéb járulékos betegségei vannak, amikre orvosságot szed, azokat szíveskedjen a kedves rokon a háziorvossal felírni és a nagymamával együtt behozni, mert a kórház csak a műtéttel kapcsolatos gyógyszerekkel tudja ellátni. Ismerősöm elmondása szerint olyan dühös lett, hogy akaratlanul is megkérdezte: miért nem elég maguknak, hogy ahhoz, hogy operálhasanak, nemcsak a nagymamát hoztam be, de benne a veseköveket is. De a TAJ nem jár egyedül. Az operáció sikerült, viszont felébredése után már másnap délután panaszkodott a néni kedvenc unokájának. Képzeld el! Egy órát sem voltam a műtőben, és azalatt az éjjeliszékenyemből ellopták a méregdrága vérnyomáscsökkentőmet és a kedvenc lekváromat. Tudod, hogy az egyik nélkül a pulzusom szalad, a másik nélkül meg én nem tudok. A főnővér csak annyit mondott: ezen ne tessék csodálkozni, se reklamálni, a kórházi szarkák ide már hazajárnak. Szinte fejből ismerik a műtői naplót, tudják, ki mennyit alszik, kifigyelik, kivel milyen értéket hoznak be, azt hol tartja, és aggódó rokonként letesznek egy krémet a távol lévő beteg éjjeliszékenyére, és szinte ugyanazzal a mozdulattal ki is fosztják. Az én barátom kifafinált zsidó ember. Így zárta történetét: kitaláltam a megoldást. Vettem egy nem túl nagy vaskazettát, ha legközelebb műteni viszem a nagyit, abba pakolok mindent, megkérem a nővért, zárja be a méregszekrénybe, és a kazetta kulcsát fölteszem a nagy nyakláncára. Onnan csak nem lopják le. És így megmarad a gyógyszer, meg a hecsedlilekvár is.

Ekkor már indulnunk kellett, és én még meg is jegyeztem: gyere, mert kezdődik a kidus, és nem marad neked sütemény. Ő mosolyogva vett elő a zsebéből egy zacskót: tudod, ez csak azért van velem, ha marad valami, viszem a nagyinak.

BIG-bemutató

Szép számmal érkeztek a Bálint Házba s hallgatták meg a beszélgetést, amelyet hárman folytattak *Benedek István Gábor* új könyvéről. A címe: *Ki vigyáz az emberre?* Közvetlen hangulatban, kissé szokatlan formában hangzott el a diskurzus, amelyben *Torda István*, BIG-nek sokszoros kollégája különböző szerkesztőségekben, valamint jó barátja, a kitűnő filmrendező s újságíró, *Fazekas Lajos* és a sokáig csak a háttérben figyelő szerző vett részt. Fazekas a bevezetőben elmondta, hogyan ismerkedett meg *Benedek I. Gáborral*. Kecskemétre Budapestre érkezve keresett egyenes utat az érvényesüléshez, amely nem volt sima. Pista még esztergált is, sőt rabbizemináriumba járt, Scheiber Sándorról a legnagyobb tisztelettel beszélt és beszél ma is. Irodalmi munkásságát maradandóan segítette. A feladat az *Énekek éneke* fordítása volt. Illetve magyarra kellett ültetni a halhatatlan verset. Beleegyezett a hallgatók kérésére, hogy hexameterben írassa meg. Azóta BIG munkája különböző képzőművészeti illusztrációkkal már vagy öt kiadásban megjelent. A könyvbemutató érdekessége az volt, hogy *Torda István* kérdezett és *Fazekas Lajos* válaszolt. Csak amikor *Fazekas* vette át a kérdező szerepét, akkor kapcsolódott a beszélgetésbe az író. *Torda István* elmondta, hogy BIG legalább húsz könyvet írt. Gazdaság volt érdeklődése centrumában. A kérdés: mi hozta a változást?

Fazekas Lajos válasza: Kétségtelenül meglepetésnek számított *A komlói Tóra* című nem túl vastag kötet, de munkásságában mérföldkőnek nevezhető. Egy ágrólszakadt kántor története viharos korban, 56 második felében, aki Pesten keres egy szent tekercset, amelyet Tótkomlóra vihet. Ezer veszedelem és kaland után megszerzi, amiért jött, haza is viszi, de nincs kinek felolvadni, mert a kile, a közösség eltávozott a városból, sőt többnyire az országból. Ezen írásban BIG megtalálja igazi hangját. (Tegyük hozzá, ezt Illyés Gyula is így látta, naplójában meg is írta.) A dialógusok egészen eredetiek. Keveredik benne magas szinten a magyar, de héber és jiddis beütést is tapasztalunk. Például öregek emlékezőnek: zohreszólnak. Honnan származhat ez a kifejezés? A zoharj szó emlékeztet jelent. (Jegyezzük meg, zohar esz áser oszo löcho ámolék – emlékezz, mit tett veled az ámolék – Mózes II.) Vagy új szavak, kifejezések, pl. sorsverte, pucoltam-puceáltam, nézetrendszer. Ez utóbbi az ötvenes évek káderjeinek szóhasználatát jellemzi. Számos jiddis kifejezés ékes magyarsággal párosul. *A komlói Tórán* először találunk ezen szókombinációkat. A most megjelent könyvben ez a formátum többször is előfordul.

A cím: *Ki vigyáz az emberre?* Természetesen az Örökkévaló. De azért egymásra is ügyelhetünk. Az sem mellékes, hogy e könyvben minden

elbeszélés az emberről szól. Hősei pozitív és negatív tulajdonságokkal rendelkező zsidók. Kivételek természetesen vannak. Például az arisztokrácia rokonszenves, egyenes jellemű ezredesét nem érdekli más, csak a szakmai teljesítmény. Ezért becsüli a kiváló zsidó állatorvost. Az állatok gyógyítója pedig azért lesz öngyilkos, mert sváb származású, Százfalusi (németül: Hundertdoffer) nevű mestere ellen kellene vallania hazugságot az ÁVH követelésére.

Szerepel e kötetben hagyományokhoz ragaszkodó, faluját el nem hagyó, majd 90 éves bácsi, akit Kádár is meglátogat. Az öreg a vejének sem engedi meg (újra eredeti fogalmazás) a *gírem-góremjeit*. Tehát hogy ötlőljön-hatoljon. Érdekes, hogy első sikeres könyvében, a *Boldog vesztegárban*, amely a Royal Szálló járvány miatti bezárásáról szól, Rákosit is jellemezte. Ezúttal Kádárról ír több helyen is, nem egyforma sablonnal az előbb említett vezetővel, s mindegyikről a maga habitusa szerint. Írtuk, hogy szereplőinek zöme hitsorsos, de hozzátettük, hogy kivételek is vannak. Például a tősgyökeres falusi énekes, Varga András, akinek gyönyörű hangja volt. Az Operában több jelentős szerepet játszott, majd forradalmi dalok előadója, akit kitüntettek Fidel Castro és Brezsnjev, de haragudott rá Arafat, mert egy tisztes nemzetközi publikum előtt Tevje dalát énekelte nagy sikerrel a *Hege-dús a háztetőn* c. musicalból.

Az írások az első részben a harmincas-negyvenes évek végén játszódhatnak, amikor nem hitték elődeink, hogy megtörténik, ami megtörtént. A másik fele a tegnapi mutatja be, a ma és a holnap számára akár figyelmeztetés, de legalábbis figyelemfelhívás lehet. A tanulság levonható. A tóra története arab országban is lejátszódik, a rakétatámadások sorára válaszol Izrael bombázni kényszerül arab területet, a bombának nincs szeme, a zsinagógát is eltalálja. A tóra is meghibásodik. Szereznek másikat, de el kell hagyni az országot. Természetesen magukkal viszik.

Véleményünk szerint a műfaj egyértelműen elbeszélés. A novella az Értelmező Szótár szerint rövid elbeszélés. Ezek hosszabbak, egykémásika szinte egy kisregény terjedelmét is megközelíti, de azért anynyiban novellaszerű, hogy ott követelmény az éles, poénszerű, meglepő befejezés. Ez nem jelent feltétlen megoldást vagy happy endet, de gondolatot ébreszt a záró szituáció. A kötet írásaira ez jellemző.

A bemutatón a könyvrészleteket Varga Kovács Klára, a koreai tábornok dalát eredeti nyelven a szerző felesége, Hajnalka tolmácsolta. A borítólapon Vén Zoltán elismerésre méltó munkája, a hátlap külön meglepetés. Nem nyomdahiába, a szöveg jobbról balra, a szív felé halad, a héber ortográfia szerint.

A dedikálásra várók nagy sorát látva elmondhatjuk, a megjelentek érdeklődését felkeltette a könyvbemutató.

(Urbis Könyvkiadó,
Budapest, 2013.)
Deutsch Gábor

TÉVÉNAPLÓ

Mi van Hitler árnyékában?

A Viasz 3 műsorra tűzött egy csábító címmel ellátott filmet: Szereltem Hitler árnyékában. Így hát nem késlekedtem megnézni, mert minden érdekel, ami Hitler árnyékában történt. A német film történelmi drámának van aposztrofálva, és nagyon frissen, két évvel ezelőtt készült. A hivatalos tartalom valahogy így hangzik: 1944-ben egy lány a náci Németországban már nagyon unja a háborút, ezért csatlakozik az ellenállókhoz. Később a brit titkosszolgálathoz.

Snitt. Látunk egy idős hölgyet egy fiatal lánnyal. A lány taxisofőr, utasa, mint sokkal később kiderül, a saját nagymamája, aki azt mondja: „Vigyél át Norvégiába!” Aztán lassan az is kiderül, hogy nem szeretik túlságosan egymást, hisz éles vádakat vágnak egymás fejéhez. És amikor az ember már nem tud mit mire vélni, az idős hölgy kezében egy újság, mely arról ad hírt, hogy a norvég partoknál megtalálták az U-864 tengeralattjáró roncsait, amit 73 emberrel a fedélzeten, 1945-ben lőttek ki. Jó, jó, de hol van már a szerelmem?

Aztán, mint a visszaemlékező filmknél szokás, ugrálunk egyet a jelenből a múltba. Mással a múltból a jelenbe. Világossá válik, hogy csak a film végére áll majd össze a tengeralattjáró, a szerelmem, a náci, a taxi, a varroda és a börtönök egyvelege.

Egy gyönyörű fiatal, szőke lány a berlini romok és tüzek között konyakot visz a cserepiacra. Sőt, egy tisztre rá is akarja beszélni krumplicserebe. Tiszt nem kéri a konyakot, viszont a metakommunikációból kiderül, hogy a lányt nagyon is kéri. Ám Ellenek már van barátja, aki mellel megmentette az életét és beszervezte a brit titkosszolgálatba. Azt meg kell hagyni, hogy akármilyen fontos titkosszolgálati eszmecsereben vesz részt, szőke loknis fürtjei mindig előbukkannak. Így aztán az ölekezésben nem igazán ellenáll.

Ellen azt a feladatot kapja, hogy férközzön közel egy hadnagyhoz, egy bizonyos Hanshoz, akiről maga sem tudja, hogy már ismeri. (Ő a piacos ember!) Szinte ukádba kapja, hogy a közelférkőzésnek nincsenek felső határai. Az a lényeg, hogy fényképezze le a náci tengeralattjárójának útitervét és minden koordinátáját. Ellen megteszi, de közben nagyon szenved.

Több mint vonzódást vélek felfedezni közöttük. Hoppá! Már is egy szerelmi háromszög közepébe cseppentünk?

Hitler, bár nem látjuk (végre egy jó hír), mégis jelen van, mégis rányomja a bélyegét egy vacak kis tengeralattjáróra is. Mindenki harcol valaki ellen. A háború már csak ilyen. Hirtelen a jelenbe ugorva, körvonalazódni látszik, hogy a nagymama életét követjük nyomon, aki a norvég partokhoz igyekszik, hogy megnézze azt a helyet, ahol Hans és társai az életüket veszítették, ahol rátaláltak a hajóroncsra.

Időnként a rendező az operatőrrel karöltve bevágja a berlini utcaképeket, ahol minden gyászosan fekete vagy piroslik a tüzől. Amikor megtudja Roberttól (1-es számú barát), hogy az ő segítségével robbantják majd fel a hajót, összeroppan. Aztán azt is megtudja, hogy Hans él, így hát nekivág a háborús ütközetnek, és gyalog elindul Norvégiába. Hóban, szélben, hidegben, nem csoda, ha végül összeesik. Ám Hans épp arra jár, és megmenti. Az est fénypontja, hogy összehorronálódnak. Az ágyjelenet jégtáncjelenet váltja fel. Hiába vallja be a hadnagy, hogy ő kém, Hans csak nevet rajta. „Több különórát kellett volna vegyél Mata Haritól!” – mondja.

Számomra a történelmi dráma mint műfaji meghatározás nem jött be. Sokkal inkább egy melodráma lett belőle. Ráadásul kevés átlátható szerelmemmel. A film legnagyobb erénye, hogy bemutatta a németek ellenállási küzdelmének egy picinyke darabját.

Bozsán Eta

Az én babám vasutas...

– Kalauz úr, nekem Linzben le kell szállnom. Volna olyan szíves felbresszeni, ha odaérünk? Előre megmondom, én hajnalban egy kissé morózus vagyok, de maga ne törődjön vele! – kéri az utas, aztán aludni tér.

Másnap délben arra ébred, hogy a vonat Bécsben vesztegel. Megkeresi a kalauzt, és ordítva támad rá:

– Mit képzél, maga nyomorult, maga senki, maga utolsó disznó, nem kellett fel, amikor külön megkértem rá? Maga bídős csirkefogó!

A kalauz a sértésekre semmit nem válaszol, csak néz bánatosan. Ettől az utas elszégyelli magát, és bocsánatot kér, hogy annyira kiborult.

– Sose mentegőddzék, uram! – feleli a vasutas. – Már megszoktam az ilyesmit, a munkámmal járok. Hallotta volna csak, hogy miket vágott a fejemhez az az utas, akit Linzben leszállítottam!

Biztosítani akarjuk a zsidó nép és Izrael Állam létének folytonosságát

Az Ön anyagi támogatása is hozzájárulhat ehhez.

Adakozzon a Keren Hayesodnak, a szervezet, amely Izrael részére gyűjt adományt!

A Keren Hayesod képviselője minden hónapban Budapestre érkezem. Örömmel elbeszélgetnék Önrel Izrael történelméről és hagyományairól!

Eli Keidar (Kardos), tel. 06-30-715-4136

Izrael támogatása: www.kh-uia.org.il
E-mail: legacy@kh-uia.org.il